

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Kultuurihariduse osakond

Huvijuht-loovustegevuse õpetaja õppekava

Sindy Saarkoppel

EESTI RAHVAKALENDRI TALVISE PERIOODI TÄHTPÄEVADE

TUTVUSTAMINE JA TÄHISTAMINE LEISI KESKKOOLIS

Loov-praktiline lõputöö

Juhendaja: Ülle Roomets, mag,

TÜ VKA huvihariduse assistent

Kaitsmisele lubatud.....

(juhendaja allkiri)

Viljandi 2018

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. PÄRIMUSKULTUUR. RAHVAKALENDER PÄRIMUSKULTUURI OSANA.....	7
1.1. Pärimuskultuur	8
1.2. Rahvakalender.....	11
1.3. Pärimuskultuuri õpetamine üldhariduskoolides	14
1.3.1. Huvitegevus õppekava toetava tegevusena	16
2. EESTI RAHVAKALENDRI TALVISE PERIOODI TÄHTPÄEVADE TUTVUSTAMINE JA TÄHISTAMINE LEISI KESKKOOLIS	17
2.1. Leisi Keskkool	17
2.2. Koostöögrupid tähtpäevade tutvustamisel ja tähistamisel	18
2.3. Tähtpäevade tähistamine	21
2.3.1. Mihkripäev.....	23
2.3.2. Kolletamispäev	24
2.3.3. Simunapäev	25
2.3.4. Hingedepäev	26
2.3.5. Mardipäev	26
2.3.6. Kadripäev	27
2.3.7. Andresepäev	29
2.3.8. Nigulapäev	30
2.3.9. Luutsinapäev.....	30
2.3.10. Toomapäev	31

2.3.11. Kolmekuninga- ja nuudipäev	32
2.3.12. Taliharja-, tõnise- ja paavlipäev	33
2.3.13. Küünlapäev	34
2.3.14. Luuvalupäev	34
2.3.15. Vastlapäev	35
2.3.16. Tuhkapäev	36
2.3.17. Madisepäev	37
2.3.18. Käärri- ja pendipäev	37
2.3.19. Paastumaarjapäev	38
2.3.20. Karjalaskepäev	39
2.3.21. Lihavõtted, munadepühad	40
2.3.22. Künnipäev	41
2.3.23. Jüripäev	42
3. ENESEREFLEKTSIOON	44
KOKKUVÕTE	47
KASUTATUD ALLIKAD	49
LISAD	54
Lisa 1 Leisi Keskkoolis tähistatud rahvakalendritähtpäevad	54
Lisa 2 2017/2018 õppeaasta tähtpäevade eelarve	58
Lisa 3 Mihklipäeva tutvustus	59
Lisa 4 Simunapäeva viktoriin	60
Lisa 5 Hingedeaeg	62
Lisa 6 Mardipäeva kuulutus	63
Lisa 7 Kadripäeva kuulutus	64
Lisa 8 1. klassi kadrisanditamise programm	65
Lisa 9 Andresepäev	67
Lisa 10 Tähtpäevade viktoriin	68

Lisa 11 II advendihommiku kava.....	69
Lisa 12 Nigulapäev	70
Lisa 13 1.-6. klassi jõulupeo kava	71
Lisa 14 7.-12. klassi jõulupeo kava	73
Lisa 15 Ristsõna jõuluaja kommetest.....	74
Lisa 16 Küünlapäeva näidend	75
Lisa 17 Eesti rahvamängud	78
Lisa 18 Vastlapäeva tähistamine	81
Lisa 19 Vastlapäeva teatevõistlus	83
Lisa 20 Munade otsimine	84
Lisa 21 Jüripäeva viktoriin-orienteerumine	85
SUMMARY	87
Lihtlitsents	89

SISSEJUHATUS

Aasta 2018 on Euroopa kultuuripärandiaasta, mida tähistatakse ka Eestis. Euroopa kultuuripärandiaasta 2018 annab võimaluse tuua esile kultuuri tähtsust ja seda, mida meil on võimalik teha kultuuripärandi hoidmiseks, digitaliseerimiseks ja edasiandmiseks (Kultuuripärandi...s.a.).

Käesoleva loov-praktilise lõputöö teema on „Eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine Leisi Keskkoolis“. Teema valikul võtsin arvesse enda tööd huvijuhina Leisi Keskkoolis, mis võimaldab mul toetada õppe- ja huvitegevust ning muuta õpilaste koolielu mitmekülgsemaks. Lisaks lähtusin enda isiklikust huvist meie pärimuskultuuri, täpsemalt rahvakalendritähtpäevade tähistamise vastu.

Tähtpäevade ning pühade tähistamisel on tähtis nii nende tähenduse kui ka sisu mõistmine ning oskus neid mõtestada oma isiklikus ning tööelus. Selle aluseks on kindel arvamus, et niisugused tavad meenutavad elutähtsaid põhiväärtusi ning loovad võimaluse enesekorrapdamiseks. (Lukka- Jegikjan s.a., lk 151) Leian, et on oluline tutvustada õpilastele eesti rahvakalendri tähtpäevi, andes neile võimaluse õppida tundma vanu kombeid ja traditsioone. See aitab neil mõista esivanemate pärandit, määratlada end kultuuri kandjana ning tagada rahvakalendri tähtpäevade kombestiku säilimise.

Käesoleva lõputöö eesmärk on tutvustada Leisi Keskkooli 1.-12. klassi õpilastele 2017/2018 õppeaasta jooksul eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevi.

Loov-praktilise lõputöö käigus tutvustati ja tähistati Leisi Keskkoolis mihkclipäevast jüripäevani eesti rahvakalendri talvise perioodi 27 tähtpäeva. Tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise kaudu arenes õpilastes kultuuriteadlikkus, algatusvõime, käeline tegevus, tähelepanelikkus, kuulamis-, arutlemis- ja organiseerimisoskus ning oskus leida eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevadega seotud infot. Tähtpäevade tähistamised olid seotud ka liikumis-, muusika- ja kunstitegevustega. Sündmused tervikuna toetasid kooli õppe- ja huvitegevust. Nende korraldamisel lähtusin Leisi Keskkooli traditsioonidest ja üldtööplaanist ning piirkondlikust kultuuritaustast, arvestasin ka traditsioonilist

tähtpäevade kombestikku ja tänapäevaseid muutusi nendes. Samuti lähtusin sihtgrupi huvidest ning ettepanekutest. Ka kolleegid, kellega koos sündmusi ette valmistasime ja läbi viisime, pidasid oluliseks kombestiku tähistamisel uue ja vana sidumist. Tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine toimus koostöös Leisi Keskkooli õpilasesindusega, õpetajatega, töötajatega ja juhtkonnaga. Õpilasesindus ja õpetajad viisid läbi tegevusi ning edastasid infot sündmuste kohta õpilastele ja lapsevanematele. Juhtkond edastas tegevuste kohta infot koolipersonalile ning toetas koos kooli töötajatega sündmuste korralduslikku poolt.

Käesolev lõputöö jaguneb 3 peatükiks, mis omakorda jagunevad alapeatükkideks. Esimeses peatükis tutvustan pärimuskultuuri, rahvakalendrit ja pärimuskultuuri õpetamist üldhariduskoolides ning huvitegevust õppekava toetava tegevusena. Teine peatükk annab ülevaate Leisi Keskkoolist, koostöögruppide tööst ja eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamisest ja tähistamisest Leisi Keskkoolis ning kolmas peatükk on eneserefleksioon.

1. PÄRIMUSKULTUUR. RAHVAKALENDER PÄRIMUSKULTUURI OSANA

Esimeses peatükis annan ülevaate loov-praktilises lõputöös kasutatud mõistetest ning pärimuskultuurist üldiselt, rahvakalendrist kui pärimuskultuuri osast ning pärimuskultuuri õpetamisest üldhariduskoolides. Lisaks toon välja huvitegevuse kui õppekava läbimist toetava tegevuse osa.

Töös kasutatavad mõisted:

Pärimuskultuur – rahvakultuuri osa, mida iseloomustab põlvest põlve edasi kandunud rahva looming, uskumused ja traditsioonid.

Pärimus – vahetu suhtlemise kaudu edasi antud traditsioonilised teadmised ning kunstilooming (Garšnek, Särg & Sepp 2012, lk 76).

Rahvakalender – ajaarvamisega ja tähtpäevade tähistamisega seonduv rahvatraditsioon, mis sisaldab uskumusi ning kombestikku, kalendritähtpäevade ja –pidustuste laule, vanasõnu, muistendeid (EE 1994, lk 674).

Rahvakultuur - rahva igapäeva ning pidupäevadel ilmnev pärimuslik aine ja vaimne kultuur, tavade ja ühiskonna institutsioonide kogum (EE 1994, lk 674).

Vaime kultuuripärand - põlvest põlve edasi antud teadmised, oskused, kombed ning tavad, mis on kogukondadele iseloomulikud ning tähtsad ka praegusel perioodil (Vaimne...2015).

Noorsootöö – „tingimuste loomine noore isiksuse mitmekülgseks arenguks, mis võimaldab noortel vaba tahte alusel perekonna-, tasemeharidus- ja tööväliselt tegutseda“ (Noorsootöö seadus 2010 § 4 lg 1).

Noorsootöö koolis - koolis toimuv noorsootöö, mis toetab kooli õppekava eesmärkide täitumist, põhineb tunnivälisel tegevusel, mida organiseerib kooli huvijuht ehk koolinoorsootöötaja, kooli õpilasesindus, ringijuhendajad (Noorsootöö 2017).

Noorsootöö korralduse põhimõtted (Noorsootöö seadus 2010 § 4 lg 2 p 1-5) –

- 1) „noorsootööd tehakse noorte jaoks ja koos noortega, kaasates neid otsuste tegemisse;
- 2) tingimuste loomisel teadmiste ja oskuste omandamiseks lähtutakse noorte vajadustest ja huvidest;
- 3) noorsootöö põhineb noorte osalusel ja vabal tahtel;
- 4) noorsootöö toetab noorte omaalgatust;
- 5) noorsootöös lähtutakse võrdse kohtlemise, sallivuse ja partnerluse põhimõttest.“

Üldpädevused – „ainevaldkondade ja õppeainete ülesed pädevused, mis on olulised inimeseks ja kodanikuks kasvamisel“ (PRÕK 2011 § 4 lg 3).

1.1. Pärimuskultuur

Eesti rahvakultuuri on kujundanud mitmeid sajandeid Euroopa lääne- ja idapiiril paiknemine (Õunapuu 2010). Eesti saared ning rannikuala olid mingil määral rajajooneks mitmetele Skandinaavia mõjutustele, mis kaugemale Eestimaale ei küündinud. Läänemeri oli mitu aastatuhandet oluline ühendustee ning selle idarannikul tekkis läänepoolsete kultuurielementide pikk vöönd. Lääne-Eesti ning saarte kultuurivaldkonna mõjutajateks on siin elanud rootslased. Rootslaste asumine aladele ei toimunud ühekordse laialdase immigratsiooni kaudu, vaid nad tulid eri aegadel ning mitmeist paigust, enamasti läbi Soome. (*ibid.*) Eesti rahvakultuuri, sealjuures rahvapärasesse ajaarvamis, on põimunud hulgaliselt laene. Lõuna-Eesti rahvakalendril on ühisjooni läti ning vene rahvakalendriga ning Loode-Eesti rahvakalender on Skandinaavia ja Põhja-Saksa mõjutustega, mis on tulenenud geograafiliselt lähedaste rahvaste suhtlemisega ning veresegamisega. (Vahtre 2000, lk 160) Saaremaa rahvakalender on põhjaeestiline, milles esineb ka tunnusjooni Skandinaaviamaadega, nii nagu Hiiu- ja Läänemaa kalendriga. Saaremaal saab meritsi

suhtlemise ning kohaliku arengu tulemusena tuua välja eripära, mida muudes piirkondades ei ole. (Hiimäe 2002, lk 542) Kalapüük on olnud mererannikul kui ka Peipsi ääres tähtis elatusala, mis on kujundanud ka sealseid uskumusi ning määranud kalade kudemis- ja rändeage. Tõnisepäeval algas lutsupüük ning paastumaarjapäeval ilmub haug jõesuhu. (Hiimäe 2008, lk 333) Tähtpäevade tutvustamiseks ja tähistamiseks tõin välja ka saartel levinud tähtpäevi ning kombestikud esinevat eripära, mis on iseloomulik Saaremaale. Eestis lõpetab jõuluaja kolmekuningapäev, Saaremaal nuudipäev. Talve keskpaika tähistab tõnise- ja küünlapäev, see-eest Saaremaal paavlipäev. Lisaks luuvalupäev, mille kohta peale läänesaarte kindlaid teateid pole (Hiimäe 2002, lk 544). Tähtpäevade kombestiku piirkondlikud erinevused võivad tuleneda ka erinevatest kultuurikontaktidest (Vahtre 2000, lk 62). Peetripäeval, 22. veebruaril on teateid ainult Hiiu- ja Läänemaalt merejää sulamisest, millega seoses on levinud ütlus: „kuum kivi visatakse merre“, mujal Eestis hakkavad allikad auruma ning kivid külmuma (Hiimäe 2002, lk 544). Saaremaale iseloomulik on veel see, et tuhka- ja madisepäeval viiakse kärbeid naabrite uste taha, madisepäeval juuakse madisepuna, andrese- ja luutsinapäeval on kombeks käia vastavalt tähtpäevale andreseks või luutsiks.

Vaatamata piirkondlikele eripäradele oli eesti talupojakultuuril ka üle maa tuntud ühisjooni, mis selle tervikuks ühendasid. Neist tuntumateks saab pidada regivärsilist rahvalaulu, rehielamut ning rukkileiba, samuti suurt osa pulma- ning jõulukombestikust, külvinädalate lugemist ning hingedeage. (Õunapuu 2010) Ühine rahvakultuur liidab eestlasi ning ka väiksemaid piirkondi, hoides ja väärtustades traditsioone ja kombeid.

Kalendrikommite tekkimist on mõjutanud ka kiriklik kalender, mis aegade jooksul põimus rahva omadega (Lätt 1970, lk 6). Suure muutuse kalendris tõi katoliikluse kehtestamine 13. sajandil, mil hakati tähistama pühakutepäevi, rajama kirikuid ning pühakutele pühendatud kabeleid (BERTA s.a. a). Katoliku kiriku mõjutustega on näiteks mihkli-, hingede-, küünla-, paastumaarja-, heinamaarja- ja külvimaarjapäev.

Rahvakultuurivaldkond sisaldab loomingulist ning rahvuslikel traditsioonidel tuginevat harrastustegevust, pärimuskultuuri, vaimset kultuuripärandit ning rahvuslike ja paikkondlike kultuuritraditsioonide uurimist, talletamist ning hoidmist (Rahvakultuur 2016). Pärimuskultuuri kannab väiksem kogukond või terve rahvas, kes tajub seda omana (Mis on pärimuskultuur s.a.). Eesti Rahvusliku Folkloorinõukogu poolt koostatud pärimuskultuuri õppekavas gümnaasiumile (2007) tuuakse välja järgnev lause:

„pärimuskultuur kujutab endast traditsioonilise ja innovatiivse lõimumist“. Pärimuskultuur liigitub materiaalseks ning vaimseks rahvaloominguks ehk folklooriks. Folkloor jaguneb omakorda alaliikideks, milleks on rahvaluule ja –muusika, rahvatantsud ja –mängud, rahvausund ja –kombestik, rahvameditsiin ning teised rahvatarkused. Vaimne pärimuskultuur on seotud materiaalse ehk ainelise pärimuskultuuriga, mille hulka kuuluvad rahvapillid, rahvarõivad, rahvapärane käsitöö ja taluarhitektuur. (Rüütel & Tiit 2005, lk 10) Folklooriliikumine on pärimuskultuuri eesmärgipärane hoidmine ning arendamine, et tagada rahvuslik ning paikkondlik identiteet. Oluline on alles hoida rahva ajalooline ja kultuurimälu ning mitmekesistada ja täiendada tänapäevakultuuri. (Mis on folklooriliikumine...s.a.)

Rahvusvahelisel folkloorifestivalil „Baltica 2001“ eesti rühmades läbiviidud uurimuses „Pärimuskultuur Eestis – kellele ja milleks“ pärimuskultuuri puudutavate küsimuste kokkuvõttes selgus, et kokkupuude folklooriga peaks alguse saama kodust ning seda juba varasest lapsepõlvest. Samas toodi välja, et kõik kodud ei ole võimelised tekitama lastes huvi pärimuskultuuri vastu ning sellest lähtuvalt tuleb pöörata olulist tähelepanu omakultuuri alasele kasvatuselasteasutustes ning koolides. (Rüütel & Tiit 2005, lk 158) Rahvuslikud pühad ning tähtpäevad avaldavad mõju meie igapäevaelule ning tavad ja traditsioonid loovad sotsiaalsele keskkonnale raamid ning üksikisikule kultuurilise tausta (Õppe...2009, lk 17). Vaimset kultuuripärandit, mida antakse edasi põlvest põlve, loovad kogukonnad ning grupid püsivalt uuesti mõjutatuna ümbruskonnast, loodusest ning ajaloost. Vaimne kultuuripärand loob identiteedi ja järjepidevuse tunde, edendab seeläbi ka kultuurilist mitmekülgust ning loometegevust. (Vaimne...2015) Vaimne kultuuripärand on tähtis ühendusosa, mis liidab inimesed kogukonnaks nii ajas kui ruumis. Ühest küljest loovad esivanematega jagatud teadmised ning kombed, tõekspidamised ning väärtused seose minevikuga, annavad järjepidevustunde ning arusaama sellest, kust me pärit oleme. Teisalt jagame vaimset kultuuripärandit lähedastega, näiteks sõprade, perekonna, kolleegide ning kogukonnaga, mis loob ühtekuuluvustunde. Mitmed pealtnäha igapäevased teadmised-oskused on olulised kogukonnas ning ühiskonnas toimetulekuks, et aru saada teistest inimestest, või elatise teenimiseks. (Vaimne kultuuripärand s.a.) „Pärimuskultuur Eestis – kellele ja milleks“ kokkuvõttes selgub veel, et lapsi tuleks suunata vaatama enesesse ning oma ümbrusesse ning eelkõige peaksid lapsed õppima tundma oma kodukoha või elukoha kultuuripärandit. Folkloorist tuleb üles leida püsiväärtused, et see muutuks osaks elustiilist. (Rüütel & Tiit 2005, lk 159) Rahvusvahelise folkloorifestivali

„Baltica“ arutelu pärimuskultuuri ja –muusika rolli üle tänapäeval töid kõik vestluses osalejad välja, et „pärandkultuuril on oluline roll meie rahvusliku eneseväärikuse hoidmisel ja kasvatamisel“ (Leivo 2013).

Aastal 2013 võeti vastu UNESCO vaimse kultuuripärandi konventsioon (*Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*), millega Eesti ühines 2006. aasta jaanuaris, et hoida ning austada ainelise kultuuri kõrval ka vaimset pärandit. 2017. aasta oktoobri seisuga on konventsiooniga liitunud 175 riiki. Konventsioon sisaldab vaimse kultuuripärandina kombeid, tavasid, teadmisi ning oskusi, mis on iseloomulikud ning tähtsad erinevatele inimrühmadele nende igapäevaelu ja identiteedi loomes. Need esivanematelt päritud kultuurinähtused on pidevas muutuses aja ning oludega. Konventsiooniga tahetakse kaitsta elavaid kultuurinähtusi, mis tähendab selle elujõulisuse väärtustamist ning elavas kasutuses hoidmist. (UNESCO...2018) Kultuuripärandi väärtustamisel on oluline nii pärandi enda eesmärk ning ka üldsuse arusaam sellest, kellele ning milleks on kultuuripärandit tarvis (Sooväli-Sepping 2013, lk 2223).

Kultuuripärand on aastasadade jooksul rajatud, kuid ka praeguste põlvete kaudu (taas)loodav vaimne ning materiaalne kultuur: rehetarest ajakohase arhitektuurini, suitsusaunast samas saunas suitsutatud singini, esiemade ja –isade (käsi)tööoskused ja nende oskuste väärtustamine, pärandamine ja neile sobiva kasutuse leidmine. Kultuuripärand on tõekspidamised ning väärtushinnangud, tavad ja kombed. See on ka tähtpäevade tähistamine nii perekonna, kolleegide kui ka sõpradega. (Kõivupuu 2013, lk 2213) Rahvakultuuri kaudu mõistame, kust me pärit oleme ning väärtustame ja hoiame esivanemate pärandit. Oma kultuuri mõistmiseks ja kultuuriteadlikkuse toetamiseks on oluline ka tunda meie rahvakalendrit, mille kaudu esivanemate rahvatarkus kandub ka tänasesse päeva.

1.2. Rahvakalender

Pärimuskultuuri üheks kandjaks on meie rahvakalender ning kalendris olevad teadmised ja kombed, mis kuuluvad vaimse kultuuripärandi juurde.

Kõik kalendrid on loodud, et korraldada ajakogemused hallatavatesse tsüklitesse. Maailma tavapärane rütm (öö ja päeva vastandilikkus, aastaegade, kuufaaside vaheldumine) ja looduses taastoituv (tõus ja mõõn, loomade ja lindude ränded) hoiavad endas ka vastuolu: ühes suunas meid ümbritseva alatine muutumine ja teises usaldusväärne kordumine kindla aja vältel. Kalendrid võimaldavad meil neid tsükleid mõista, peegeldades erinevaid aastaegade, ühiskondlikke ning religioosseid rütme korrapärase, ühiskonna nõudmistele vastava aastakultuuri sees. (Cole 2007, lk 9) Umbes 150 aasta jooksul Eestis kogutud suulises rahvakultuuri pärandis kirjeldab rahvakalendriteemalist ainet seos maarahva materiaalse kultuuri ning elatusaladega. Kõige enam on seotus maaviljeluse ning karjakasvatusega. Vähem on seotust kalapüügi, meresõidu, küttimise ja korilusega. Enamus väljatoodud allikatest Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluulearhiivis on kombestikulised ning usundilised märged ajaarvestusest, tähtpäevade nimetustest ning tähendustest, tööde ning toimetuste töökorrast, loodusemärkide vaatlemisest, ilma- ja saagiennetest, maagia käsitlest, käitumisjuhistest, toitlusest, koosviibimistest ning meelelahutusest. Traditsiooniliselt arvestatakse seda vaimuvara folkloori sekka. Folklooriliikidest on välja toodud kalendrivanasõnad, kalendrilised tavandilaulud ja regionaalsed (eeskätt vene õigeusu aladel) kalendripühakutega seotud legendid. (Hiimäe 2013, lk 2123) Rahvakalender on mitmete põlvkondade elukogemuse kokkuvõte ning peaspeetav kalender on rahvale justkui kirjutamata seaduseks (Lätt 1970, lk 5). Inimesed kasutasid kalendrit aastasiseseks ajaarvamiseks. Ajaarvamist peeti meeldejäetava salmi ehk lugunädalate abil, mis lähtus tervest aastat (Vahtre 2000, lk 51):

„Jõulust kuus küünlasse,

küünlast üksteist jürisse,

jürist kaheksa jaani,

jaanist neli jaagupisse,

jaagupist üheksa mihklisse,

mihklist kuus marti,

mardist kaks kadrise,

kadrist neli jõulu.“

Eestlased kasvasid lapsi talukultuuri kommete järgi võttes aluseks rahvakalendri, mille mõjutusi on veel tänaseni tunda. Elurütmi kujundas loodus, kus pimedal ajal puhati ning valgel ajal tehti tööd. (Vapper 2012, lk 11) Rahvakalendri tundmisel on võimalus määratleda iseennast kultuurikandjana ning mõista ka meie esivanemaid ning tähtpäevade kombestiku tähendusi.

Rahvakalender on pidevas muutuses seoses enda kommete ja tavadega. Muutusi toovad esile piirkondlikud eripärad, meediakajastus kui ka kiriklikud süsteemid. Vahtre (1991, lk 5) toob välja, et meie rahvakultuur ning kalender on pidevalt arenenud koos olude ja inimestega, lähtudes ajaarvamise muutuvast ajaloost. Teavet leidub kuni saja erineva tähistatava ajalõigu või tähtpäeva kohta (Hiimäe 1998, lk 6).

„Rahvapärane aastajaotus ja ajaarvestaminegi arvestab kahte peamist aastaaga – suve ja talve“ (Lätt 1970, lk 5). Aasta jagamist kaheks pooleks on soodustanud looduslikud tingimused ja pikaajalised elatise viisid: maaviljelus ning karjakasvatus. Eestlaste majanduskalendrit poolitavad mihkclipäev (29. september) ja jüripäev (23. aprill). (Hiimäe 1998, lk 5) Rahvakalendris tekkisid oma töö-, puhke- ja pidupäevad (Lätt 1970, lk 5). Leisi Keskkooli sündmuste puhul lähtusin tähtpäevade valikul samuti rahvapärasest aastajaotusest: suvi ning talv. Tähtpäevade tähistamist alustasime mihkclipäevast (29.09), sest selleks ajaks pidid taludes suvetööd tehtud saama ning algas tubaste tööde aeg. Karjastele maksti palk välja ning nad võisid kooli minna. Eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevad on väga mitmekülgsed ning varasem ajajaotus võimaldab meie koolisüsteemis tutvustada ja tähistada rahvakalendri töö-, puhke ja ka pidupäevi. Talvise perioodi tähtpäevade kombestikku ning sisu tundma õppides saab õpilane teadmised looduse rollist ja aastaegade vaheldumisest kombestiku kujunemisel.

Eesti uuem kalendritavand väljendab talupojakultuurist pärit vanade uskumuste ning maagiaga seostuva traditsioonide kaugenemist ning unustussejäämist (Hiimäe 2008, lk 339). Rahva mälus püsivad pikemalt ning kombestikus on kauem need tähtpäevad, mis olid seotud rahva ettevõtmise, meelelahutuse, mängude ning lauludega (Hiimäe 2008, lk 339; Lätt 1970, lk 5). Tegevusteks on noorte koosolemised, simmanid, sanditamised ja kiigelkäimised. Seltsitegevuse elavnemisel ning seltsimajade valmides hakati organiseerima vastla- ja kadrikarnevale ning tantsuõhtuid. (Hiimäe 2008, lk 339) 21. sajandi Eesti rahvakalendri kohta ei käi üldistus, et tegemist on talurahva töökalendriga, ka pole nüüdisasja tähtpäevatähistus kuigi terviklik ega ühtlane, sõltudes traditsioonikandjate sotsiaalsest staatusest, vanusest, kultuuritraditsioonist, rühmakuuluvusest, elupaigast ning töövaldkonnast (*ibid.*, lk 342).

Leisi Keskkoolis eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade täpsemaid tutvustusi ja tähistatavaid tegevusi organiseerides lähtusid koostöögrupid samuti enda kogemusest ning teadmisest tähtpäevade suhtes, lisaks sihtgrupi vanusest ning Leisi piirkonnast. Iga kodu, kogukond ning kultuurikandja lähtub isiklikust kogemusest ja tõlgendusest rahvakalendri kombestikust. Traditsioonilisteks tegevusteks jäävad need, milles inimene ennast kõige paremini samastab ning mõistab.

Eesti rahvakalender kannab endas esivanemate tarkust ning toetas nende igapäevategevust. Õpilaste võimalus tutvuda meie rahvakalendri tähtpäevade kombestikuga, annab neile arusaama meie pärimuskultuurist.

1.3. Pärimuskultuuri õpetamine üldhariduskoolides

Põhikooli riikliku õppekava (2011) õppe- ja kasvatuseemärkides on välja toodud, et Eesti kool seisab eesti rahvuse, keele ning kultuuri püsimise ja edenemise eest. Lisaks tuuakse Põhikooli riiklikus õppekavas (2011) III kooliastmes taotletavate pädevuste juures välja, et kolmanda kooliastme lõpus oskab õpilane ennast väljendada loominguliselt, väärtustab kunsti ning kultuuripärandit. Antud eesmärgi toetamiseks olen kaasanud kolmanda kooliastme õpilasi rohkem kui teisi eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tähistamise korraldusse, et nad lisaks tähtpäeva kombestikuga tutvumisele saaksid ka rakendada enda ideid, kuidas tutvustada ja tähistada tähtpäevi koolis.

Pärandkultuurina tutvustatakse koolides rahvalaule, -mänge ja -tantse. Olulisel kohal on ka rahvaluule ning kultuuriline kuuluvus, teadlikkus ja ajalooline taust. Uuringus „Pärimuskultuur Eestis – kellele ja milleks“ toodi välja, et folklooriõpetus koolide õppekavades peaks olema olulisem, enam peaks olema omakultuuri esindavaid huviringe ja sündmusi. Tuleks rikastada folklooriõpetuse vorme, ühendada seda näitemängudega ning joonistamisega, õpetus peaks vastama eale, tutvustuses taotlema vabadust ning loomulikkust. Tuleks selgitada laulude-tantsude tähendust ning eesmärki. Õpetuses tuleks luua seoseid ajalooga, õpetada kombestikku, käsitööd, rahvarõivaid, traditsioonilisi toite ja kodulugu. Nii alushariduses, koolides kui muusikakoolides peaks pärimuskultuuri roll olema suurem. (Rüütel & Tiit 2005, lk 158) Pärimuskultuuri õpetus võiks tuua seoseid

väärtuskasvatuse ning eetikaõpetusega, kus keskmeks on inimene, inimrühmad ning ka inimese ja looduse suhe (Särg s.a.).

Põhikooli riikliku õppekava (2011) õppekorralduse üheks läbivaks teemaks on kultuuriline identiteet, kus taotletakse õpilase arenemist kultuuriteadlikuks isiksuseks, kes saab aru kultuuri rollist inimeste mõtte- ja käitumistaadi kujundajana ning kultuuride muutumisest ajaloo vältel, kellel on arusaam kultuuride mitmekesisusest ning kultuuriga kujundatud elupraktikate iseärasusest, kes peab oluliseks omakultuuri, kultuurilist mitmekesisust ning on tolerantne ja koostööaldis.

Kultuurilise identiteedi käsitlemise eesmärk on kultuuriteadlikkuse ja -huvi kujundamine. Selle kaudu õpetatakse hindama oma kultuuri ning kujundama eelarvamustevaba suhtumist teiste kultuuride kandjatesse ning nende traditsioonidesse. Niisugune lähenemine liidab erinevaid pädevusi, õppeaineid ning ainevaldkondi. Õpilased omandavad teadmisi Eesti ning maailma eri kultuuridest koduloo-, ajaloo-, ühiskonnaõpetuse, muusika-, kunsti-, kirjandus-, usundiõpetuse ning keeletundides. Õppides tundma ning väärtustama enda ja teiste kultuuride eripära ja pärandit. Lisaks õpivad mõistma kultuuridevahelise suhtlemise ning koostöö olulisust ja nägema iseennast kultuuri kandja, edasiviija ja vahendajana. Ühtlasi tähendab see ka mõista vaimset pärandit ja selle tähendust. (Haridussüsteemi...2012, lk 26) Eesti rahvakalendris on palju tähtpäevi ning neist tuntumaid käsitletakse ka erinevates ainetundides, et luua seos meie kultuuriga, mida meie esivanemad on loonud ning anda õpilastele teadmine tähtpäevade eesmärgist ja mõttest. Uurides Leisi Keskkooli õpetajate käest, mil viisil käsitletakse rahvakalendrit ainetundides, sain teada, et muusikatunnis lähtutakse rahvaloomingust – õpitakse tähtpäevadega seotud laule: mardi- ja kadri laulud, jõululaulud; räägitakse hingedeajast ja vastlapäevast. Eesti keele ja kirjanduse tunnis käsitletakse ussimaarja-, mihkli-, hingede-, mardi- ja kadripäeva, jõuludeaega, vastlapäeva ja lihavõtteid. Loodusõpetuses tuuakse seosed tähtpäevade ja loodusega ning kunstitunnis luuakse erinevaid töid vastavalt tähtpäevadele. Käsitöötunnis tehakse jõuluehteid ning käsitletakse jõuluteemat. Inglise keeles tuuakse võrdlusi briti/ameerika tähtpäevadega. Ajaloos õpitakse rahvakalendri aastaringi ning käsitletakse tähtpäevi luues seost ajalooga, näiteks jüripäeva seos jüriöö ülestõusuga.

Huvijuhina on mul võimalus pakkuda erinevaid lahendusi õpilase tunnivälise aja sisustamiseks ning sellel õppeaastal olen seadnud sihi õpilase kultuuriteadlikkuse tõstmisele rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise kaudu.

Ainetundides käsitletu ning ülekooliliste sündmustena tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise kaudu on võimalik omandatud teooriat kinnistada ning lisaks praktikas kasutada, mis annab eelise õpilasel paremini mõista rahvakalendrit ning tähtpäevade kombestikku, väärtustades ühtse kooliperena meie rahvakultuuri.

1.3.1. Huvitegevus õppekava toetava tegevusena

Põhikooli riiklikus õppekavas (2011) „on pädevus teadmiste, oskuste ja hoiakute kogum, mis tagab suutlikkuse teatud tegevusalal või -valdkonnas loovalt, ettevõtlikult ja paindlikult toimida.“. Üldpädevuste arendamine toimub kõigi õppeainete kaudu ning ka tunni- ja koolivälises tegevuses koostöös õpetajate, kooli ja koduga (Noorsootöö õpik 2013, lk 256). Üldpädevuste omandamine võimaldab ainealaseid teadmisi paremini mõista ning toetab õpilaste arengut tervikuna (Kikas 2015, lk 65).

Üldpädevuste kujunemist toetab koolis ka huvitegevus. Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduses (2010) on välja toodud, et „huvitegevus on koolis toimuv või korraldatud kooli õppekava läbimist toetav või muu õppekavaväline tegevus“. Järelikult, kui huvitegevus toetab õppekava läbimist, siis toetab ta ka õppekava üldosas olevate üldpädevuste kujunemist. Koolis toimub formaalne ja mitteformaalne õppimine, isiksuse arenemine, teadmiste ja oskuste omandamine, enese ja teiste tundmaõppimine, sotsialiseerumine ning koostöö ja tegevused erinevates gruppides (Reitav 2013, lk 230). Kooli huvitegevus kuulub noorsootöö valdkonda, on üks noorsootöö vormidest ning selle alusel lähtusin tegevuste planeerimisel noorsootöö põhimõtetest, et toetada üldpädevuste omandamist. Üldpädevuste saavutamiseks on erinevaid variante: noortealgatused, õpilasesindus, traditsioonilised üritused, huviringid, õpilasfirmad, projektid, koolileht või -raadio, koolitused (*ibid.*, lk 230). Üks osa koolinoorsootööst toimub sündmuste ning projektidena, milleks võivad olla ka tähtpäevad või teemapõhilised tegevused. Sündmuste kaudu on võimalik arendada õpilase osalus- ja korralduskogemusi. Ühistegevuse abil arendavad osalejad koostööoskust, täiendavad olemasolevaid teadmisi ning õpivad teisi tundma ning teineteisega arvestama. (*ibid.*, lk 223)

2. EESTI RAHVAKALENDRI TALVISE PERIOODI TÄHTPÄEVADE TUTVUSTAMINE JA TÄHISTAMINE LEISI KESKKOOLIS

Antud lõputöö praktiline osa on eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine, mis toimus Leisi Keskkoolis perioodil 29. september 2017 – 22. aprill 2018. Selles ajavahemikus tutvus Leisi koolipere eesti rahvakalendri talvise perioodi 27 erineva tähtpäevaga (vt lisa 1). Selles peatükis toon välja tutvustava info Leisi Keskkooli ning Leisi piirkonna kohta, selgitan koostöögruppide tööd ning annan ülevaate eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamisest ja tähistamisest Leisi Keskkoolis.

2.1. Leisi Keskkool

Leisi Keskkool asub Saaremaa vallas Leisi alevikus. Nii Leisi piirkond kui ka Leisi Keskkool on pikkade kultuuritraditsioonidega - hoitakse ja väärtustatakse oma piirkondlikku kultuuri ning kogukonda. Piirkonna kultuuritegevusi ja sündmusi korraldab kultuurimaja, koolimaja, raamatukogud (4 raamatukogu). Leisi piirkonnas asub Angla Tuulikumägi, mille üheks osaks on Pärandkultuurikeskus. Tuulikumäel saab osa võtta rahvakultuuri tutvustavatest sündmustest ja omandada rahvuslikke käsitööoskusi, mis on Pärandkultuurikeskuse tegevuse oluline osa (Angla Tuulikud s.a.). Lisaks käsitööle tegeletakse rahvakultuurivaldkonnas rahvatantsuga, koorilauluga ning näitlemisega. Eesti rahvakalendri tähtpäevadega seoses peetakse mihklilaata, hingedepäeva, liiguvad ringi mardi- ja kadrisandid. Tähistatakse jõuludeaega (kodusid külastab ka jõulusokk), vastlapäeva, munadepühi ning jüripäeva.

Leisi Keskkooli missioon: „Leisi Keskkool loob võrdsed võimalused heatasemelise hariduse andmiseks kõigile erinevate võimetega õppuritele. Noortes kasvatatakse oluliste

isikuomaduste – aususe, kohusetunde, töökuse, ettevõtlikkuse, koostöövalmiduse, nõrgematest hoolimise jms – väärtustamist, et tagada nende edukas toimetulek edasises elus.“ (Leisi Keskkooli...2017, lk 3)

Leisi Keskkoolis õpib 2017/2018 õppeaastal kokku 151 õpilast 1.-9. klassis ning 11.-12. klassis (puudub 10. klass). Leisi Keskkoolis on 17-liikmeline õpilasesindus, mille moodustavad 5.-12. klassi õpilased. Õpilastel on võimalik osaleda 2017/2018 õppeaastal 18 huviringis, millest rahvakultuurivaldkonda esindab rahvatants (1.-9. klassist 51 osalejat), lauluringid (1.-9. klassist 46 osalejat), näitering (1.-4. klassist 18 osalejat), sõnakunstiring (5.-9. klassist 11 osalejat) ja pilliring (1.-9. klassist 21 osalejat). Varasemalt on Leisi Keskkooli huvitegevuse kaudu vähe tähistatud eesti rahvakalendri tähtpäevi. Mardi- ja kadripäeva raames on toimunud viktoriinid ning 1.-4. klassile kadrikarneval. Jõuluootust on tähistatud advendi kontsertidega ning jõulude tähistamiseks on toimunud jõululaat, jõulupeod ning külastatud Karja kirikut. Vastlapäeva on tähistatud kelgutamisega või temaatilise viktoriiniga.

Leisi piirkonnas väärtustatakse pärimuskultuuri erinevate rahvakultuurivaldkondlike tegevuste ja eesti rahvakalendri tähtpäevade kaudu. Rahvakalendri tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise esile toomine rikastab Leisi Keskkooli õpilaste rahvakultuuri-teadlikkust.

2.2. Koostöögrupid tähtpäevade tutvustamisel ja tähistamisel

Tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine toimus koostöös Leisi Keskkooli õpilasesindusega, õpetajatega, töötajatega ja juhtkonnaga. Juhtimisstiilina iseloomustab minu juhtimist kõige paremini demokraatlik juhtimisstiil. Demokraatliku juhtimisstiili tunnused on teiste arvamustega arvestamine ning inimeste kaasamine (Krips 2017, lk 89). Esialgset tähtpäevade tegevuskava tutvustasin õpilasesindusele, juhtkonnale ja õpetajatele, et nende ideede ja soovistega arvestada ja muuta tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine ülekooliliselt terviklikumaks ning, et kõigil oleks info toimuvast.

Tähtpäevadega seotud sündmused toimusid koostöös Leisi Keskkooli õpilasesindusega, et tegevused oleksid noorte jaoks huvitavad ning nende soovidest lähtuvad. Ilmselt ei jää osalejatele koheselt meelde tähtpäeva terve kombestik, kuid erinevate tegevuste kaudu oli õpilastel võimalus luua seoseid tähtpäevadega. Õpilasesindusega sain kokku igal

esmaspäeval kell 12.10–12.20, et rääkida üle nädala sündmused. Suuremate sündmuste lähenedes toimusid õpilasesindusega koosolekud esmaspäeviti kell 15.15-16.00. Tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise kaudu said õpilasesinduse liikmed teadmisi ürituste korraldamisest ning talvise perioodi tähtpäevade kombestikust.

Juhtkonnaga toimus koosolek igal esmaspäeval kell 9.00-10.00, kus tutvustasin vähemalt kahe eeloleva nädala tähtpäevadega seotud tegevusi, arutasime need läbi ning kinnitasime sündmused kuupäevaliselt. Tegevustega seotud info kajastus infoprotokollis, mis edastati kogu kooli personalile.

Õpetajad edastasid tähtpäevadega seotud info sündmuste kohta õpilastele. Eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevadega seotud kombestikku tutvustati nii õpetajate kui ka minu poolt ainetundides. Tundides toimusid vestlused, kunstitundides ja -ringides joonistati tähtpäevast lähtuvalt, muusikatundides lauldi tähtpäevadega seotud laule. Koostöös kooli töötajatega toimusid tegevuspaikade ettevalmistamised. Tänu kõikide koostöögruppide ühisele tööle oli lihtne tuua kooli uusi sündmusi.

Põhikooli riiklikus õppekavas (2011) on üldpädevustena välja toodud kultuuri- ja väärtuspädevus, sotsiaalne ja kodanikupädevus, enesemääratluspädevus, õpipädevus, suhtluspädevus; matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalne pädevus, ettevõtlikkuspädevus ja digipädevus. Tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise kaudu toetasin Leisi Keskkoolis õpilastes kõige enam kultuuri- ja väärtuspädevuse, sotsiaal ja kodanikupädevuse ning enesemääratluspädevuse arengut.

Kultuuri- ja väärtuspädevus on „suutlikkus hinnata inimsuhteid ja tegevusi üldkehtivate moraalinormide seisukohast; tajuda ja väärtustada oma seotust teiste inimestega, ühiskonnaga, loodusega, oma ja teiste maade ja rahvaste kultuuripärandiga ning nüüdiskultuuri sündmustega; väärtustada loomingut ja kujundada ilumeelt; hinnata üldinimlikke ja ühiskondlikke väärtusi, väärtustada inimlikku, kultuurilist ja looduslikku mitmekesisust; teadvustada oma väärtushinnanguid“ (PRÕK 2011 § 4 lg 4 p 1). Pädevuse omandamine toimus rahvakultuuriteemaliste sündmuste kaudu, kaasates õpilasi tutvustama üksteisele tähtpäevade kombestikku. Klassiga ühiselt tähtpäeva tutvustamine arendas meeskonnatööd ning muutis klassi terviklikumaks, sest nad kõik tegid midagi ühise eesmärgi nimel. Pädevuse arendamiseks toimusid tähtpäevade tutvustamiste ja tähistamiste raames 1.-4. ja 7. klassi õpilastele jõuluajal ühiskülastused Mihkli talumuuseumisse, et tutvuda ning väärtustada vanu kombeid ja tavasid. Lisaks toimus kooliperele loeng rahvakalendri kohta ning võeti osa kogukondlikest tähtpäevadega seotud üritustest.

Üldpädevuse arendamist toetasid mitmed õpilastöödenäitused, mille kaudu õpilased arendasid enda loovust ja käelist tegevust. Leisi Keskkoolis on õpilastel võimalus osaleda kooli pärimuskultuuri esindavates huviringides ning esineda õpilasüritustel.

Sotsiaalne ja kodanikupädevus on „suutlikkus ennast teostada; toimida aktiivse, teadliku, abivalmi ja vastutustundliku kodanikuna ning toetada ühiskonna demokraatlikku arengut; teada ja järgida ühiskondlikke väärtusi ja norme; austada erinevate keskkondade reegleid ja ühiskondlikku mitmekesisust, religioonide ja rahvuste omapära; teha koostööd teiste inimestega erinevates situatsioonides; aktsepteerida inimeste ja nende väärtushinnangute erinevusi ning arvestada neid suhtlemisel“ (PRÕK 2011 § 4 lg 4 p 2). Pädevuse arendamiseks oli õpilastel võimalik osaleda rahvakalendri tähtpäevadega seotud üritustel nii koolis kui ka Leisi piirkonnas, et mõista ja väärtustada kultuurilist mitmekesisust. Ürituste korraldamise ning otsustamisprotsesside kaudu arenes noortes organiseerimisoskus ning suurenesid teadmised ühiskonna ja ka koolikultuuri toimimisest. Läbi sündmuste jälgis ja lähtus õpilane ühiskondlikest seadustest, reeglitest, normidest, näiteks kooli kodukorrast.

Enesemääratluspädevus on oskus end mõista ning hinnata enda positiivseid ning negatiivseid külgi, oskus analüüsida enda käitumist erisugustes olukordades, käituda turvaliselt ja jälgida tervislikke eluviise ning lahendada suhtlemisprobleeme (PRÕK 2011 § 4 lg 4 p 3). Ühiselt ürituste korraldamine suurendab õpilaste teadlikkust enda oskustest ja võimetest. Õpilased, kes tähtpäevade tähistamise tegevusi korraldasid või tähtpäevi tutvustasid, arendasid enesemääratluspädevust läbi meeskonnatöö ja korraldustöö arutelude, mis toetavad õpilaste sotsiaalsust. Kaasasin õpilased, et nendega arutada, kuidas võiksid toimuda tähtpäevade tutvustamisega ja tähistamisega seotud tegevused. Õpilasesindusega planeeritavaid tegevusi arutledes lähtusime õpilaste soovidest ning huvidest ning sellest, et kooliülestel tegevustel saaksid osaleda kõik soovijad. Sündmusel osalejad arendasid vastavalt kavandatud tegevusega enda sotsiaalseid oskusi. Korraldajad kui ka osalejad oskasid määratleda ennast nii kultuuris, koolikultuuris kui ka kogukonnas. Läbi tegevuste arenes õpilastes oskus otsida vajaminevat infot ning seda edastada, arvestada kaasõpilaste ning õpilaste vanuselise erinevusega. Meeskondlikes tegevustes lähtusime nii klassigruppidest kui meeskondadest, mis olid moodustatud erinevate klasside õpilastest, et suurendada ühtsustunnet kogu koolis. Mitmed üritused sisaldasid arutelusid ning tutvustusi õpilaste poolt (ettekanded ning lühinäidendid), mis arendas õpilaste loovust, julgust ja meeskonnatööoskust. Tähtpäevade kohta toimusid viktoriinid, millest sai

osa võtta nii individuaalselt kui grupiga, arendades meeskonnatööd ning infotehnoloogialaseid pädevusi (viktoriin nutiseadme abil). Teadmiste kinnistamiseks lahendasid õpilased ristsõna ning arendasid käelisi oskusi mardipäeva maskide, kadripäeva kübarate ning tuhapoiste tegemisel. Toimusid kontserdid, mille kaudu arenes õpilastes esinemisjulgus. Lisaks veel kiriku külastus, talumuuseumi külastus ning loeng, mis andsid võimaluse teises keskkonnas uusi teadmisi omandada ning kinnistada.

Ülejäänud viie pädevuse rakendamine oli samuti tähtpäevade tutvustustes ja tähistamistes läbivad, kuid need olid rohkem lõimunud erinevates tegevustes. Näiteks digipädevuse arendamiseks viisin läbi keskkonnas Kahoot viktoriini, kus õpilased kasutasid nii enda nutiseadmeid kui ka kooli tahvelarvuteid ning jüripäeval toimus viktoriin-orienteerumine kasutades rakendust Actionbound.

2.3. Tähtpäevade tähistamine

Leisi Keskkoolis tutvustati ja tähistati perioodil 29. september 2017 – 22. aprill 2018 eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevi. Koolipere tutvus 27 tähtpäevaga mihkclipäevast jüripäevani (vt lisa 1). Esialgu olin plaaninud tutvustada ja tähistada 28 tähtpäeva, kuid rohkem tähtpäevade kombestiku ja tähistamise kohta uurides märkas, et olin tähtpäevade tegevuskavas välja toonud 12. märtsil tähistatava taliharjapäeva, mis tegelikult on 14. jaanuaril. Segadust tekitasid erinevad allikad, kus taliharja kuupäevi on välja toodud mitu (14. jaanuar või 12. märts). 12. märtsil on rahvakalendris korjusepäev, mis on püha Gregoriuse surmapäev (Vahtre 1991, lk 12). Ajaloolase Lauri Vahtre sõnul on segadus taliharja- ja korjusepäevast tekkinud 1782. aastal avaldatud A.W. Hupeli "Saaremaa talupojakalendrist", kus läksid vahetusse taliharjapäev ning korjusepäev (Rahvakalendris...2002).

Eesti talvise perioodi tähtpäevade valikul lähtusin õpilastele teadaolevatest tähtpäevadest ning tähtpäevadest, mis on omased ainult Eestis kindlatele piirkondadele, andes võimaluse õpilastel teada saada rahvakalendri piirkondlikku eripära. Näiteks on madisepäev saartel rohkem tuntud usside ja putukate ärkamisega ning ka kädri- ja pendipäeva iseloomustab usside ja putukate ärkamine. Võrumaa lõunaosas tuntakse kädripäeva (Hiimäe 1998, lk

80). Harjumaal teatakse pendipäeva (Lätt 1970, lk 224). Tähtpäevade valikul ning tutvustamisel arvestasin ka saarte eripäraga. Kolmekuningapäev, mis lõpetab jõuluaja, on 6. jaanuaril, kuid saartel ja rannikul lõppes jõuluaeg 7. jaanuaril nuudipäevaga. Vastlapäeval toimub Muhumaal „sigade“ ajamine karjamaale (kadakaketast, mis sümboliseerib siga, lükatakse karjamaale pikema puidust oksaga), mis oli üheks osaks koolis korraldatud vastlapäeva teatevõistlusest. Tuhka- ja madisepäeval oli Muhu- ja Saaremaal kombeks viia kärbes naabri ukse taha (Hiemäe 1998, lk 77). Tähtpäevi, mida iseloomustab sama kombestik, tutvustati kooliperele samaaegselt. Taliharjapäev (14.01), tõnisepäev (17.01) ja paavlipäev (25.01) tähistavad kõik talve keskpaika ning nende kolme tähtpäeva kombestikust sai koolipere teada 17. jaanuaril.

Tähtpäevade tähistamise kuupäevade kinnitamisel lähtusin kooli üldtööplaanist, tunniplaanist ning koolivaheaegadest. Seetõttu tähistasime enamus tähtpäevi vastavalt võimalustele, mitte kalendrist lähtuvalt. Tähtpäevadega seotud tegevused toimusid peamiselt vahetundides, et sisustada õpilaste tunnivälis aega.

Oluliseks pidasin kõikide klasside kaasatust kas osalemises või korralduses. 11. ja 12. klassi õpilased olid kõige rohkem sündmuste läbiviijateks ning 1.-9. klassi õpilased tutvustasid kooliperele antud tähtpäeva kombeid ja tavasid. Tutvustatava tähtpäeva valis klassidele välja klassijuhataja, kellega koos tähtpäeva tutvustust ka ette valmistati. Minu ülesandeks oli vajadusel otsida neile lisamaterjali tähtpäevade kohta, edastada koolis info läheneva tähtpäeva tähistamise korraldusest ning vaadata üle, et kõik vajaminev oleks klassil olemas. Klassid valisid tähtpäeva kombestikust välja enda jaoks kõige olulisema, et seda kaasõpilastele tutvustada enda valitud viisil. Tehti ettekandeid, näidendeid ning kombestiku jälgendamist. Alates küünlapäevast kogunes koolipere igal tähtpäeval kell 8.20-8.30 aatriumisse kuulama tähtpäeva tutvustust.

Meeskondadele mõeldud tegevused toimusid peamiselt 4-liikmelistes gruppides, mis tulenes 1. ja 11. klassi õpilaste arvust. 1. klassis on 8 õpilast, 11. klassis 4 õpilast ning sellise meeskonnaliikmete arvu korral oli kõigil soovijatel võimalus osaleda. Neljaliikmelised meeskonnad ei pidanud olema ühest klassist, grupe moodustati ka kooliüleselt.

Koolis toimuvatest tähtpäevadega seotud sündmustest sai koolipere teada kuulutuste kaudu. Kuulutuste koostamiseks kasutasin keskkonda Canva (canva.com). Osad kuulutused valmisid koostöös infojuhiga, kolm kuulutust (jõululaat, tuhka- ja madisepäev) koostasid 5. klassi tüdrukud ning paastumaarjapäeva tegevuste kuulutused tegid õpilasesinduse liikmed vastavalt sellele, mis tegevust nad korraldasid. Kuulutused kui ka

kirjutatud ülevaade iga tähtpäeva tähistamisest on kajastatud Leisi Keskkooli kodulehel (<http://www.leisi.edu.ee/wwwmain/index.php>) ja Facebooki lehel (<https://www.facebook.com/LeisiKeskkool>). Kirjaliku ülevaate tähtpäevade tähistamisest kirjutasin osadele tähtpäevadele ise, kuid enamik valmis õpilaste poolt koostöös eesti keele õpetajaga, kes andis neile ülesandeks uudiste kirjutamise. Fotod tegevustest jäädvustasime koostöös kooli infojuhi ja õpilasesinduse liikmetega

Tegevuste läbiviimiseks kasutasin Leisi Keskkooli õpilasürituste eelarvet (vt lisa 2).

Tähtpäevade tutvustamise ja tähistamisega saime edukalt hakkama - selle tagas hea koostöö ning aktiivne suhtlemine korraldajate vahel. Koolis toimunud tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise kaudu arenes õpilastes eneseväljendus, suhtlemis- ja meeskonnatööoskus, algatusvõime, esinemisjulgus, iseseisvus, loovus, oskus infot otsida ja analüüsida, organiseerimisoskus, kultuuriline teadlikkus ning oskus kultuuri väärtustada. Järgnevalt kirjeldan täpsemalt iga koolis tähistatud tähtpäevaga soetud tegemisi.

2.3.1. Mihklipäev

Mihklipäev on eesti rahvakalendris 29. septembril, mis tähistab üleminekut suveajalt talveajale. Tähtpäev lõpetab põllutööd ja väliskarjatamise (Hiemäe 1991, lk 133). Mihklipäeval vaadati üle talvevarud, peeti karja- ja lõikusepüha, tähistati suviste välistööde lõppu, prooviti uudsetoitu ning käidi mihklilaadal. Laadal käidi müümas, ostmas ning ka ajaviiteks (Hiemäe 1998, lk 10). Mihklipäeva tähistamise eesmärgiks oli anda edasi õpilastele tähtpäeva kohta infot ning toetada ettevõtlust ja ettevõtlikkust.

Leisi Keskkoolis tähistasime mihklipäeva 11.-12. oktoobril laadaga 1.-12. klassile, ühendades mihklipäevalaada Leisi Keskkoolis traditsiooniks saanud leivanädala tähistamisega. Laad toimus kooli aatriumis vahetundide ajal (ajavahemikus 9.15-12.20) ning korraldamisel oli abiks õpilasesindus. Leivanädalal on koolis olnud erinevate võileibade näitusmüük. Seekord olid õpilased müügiks toonud laadale lisaks võileibadele ka erinevaid küpsetisi.

Tähtpäeva tutvustuse (vt lisa 3) kaudu, mida tegin laada alguses, said õpilased teadmisi mihklipäeva kommetest ning mihklilaada tähendusest. Samuti oli võimalik kõigil kooli stendilt lugeda kirjeldust tähtpäeva kohta (vt lisa 3).

Laat toimus neljal vahetunnil 11. oktoobril, mil müüjateks olid 1.-4. klassi õpilased ja, 12. oktoobril, kui müüjateks olid 5.-12. klassi õpilased. Esialgu oli planeeritud mihkklipäeva laat korraldada kooli aulas, kuid arvestades 1.-4. klassi õpilaste registreerinute arvu (35), toimus laat kooli aatriumis, mis mahutas rohkem kauplaid ja ostjad. Müüjaid oli 11. oktoobril 33 (2 registreerunud puudus) ning 12. oktoobril 12.

Ostjate ja müüjate tagasisidest selgus, et neile meeldis aatrium laada asukohana rohkem, sest aatrium on avatud ning kogu tegevust oli ka teise korruse koridoridest näha.

Ettevõtlikkus on seotud algatusvõimega ja ettevõtlus äriga, seda laadal müümine pakubki. Laada käigus õpilane määratleb end ettevõtjana ja rakendab majanduslikku mõtlemist, arendab suhtlemisoskust ja koostööoskust. Laada toimumine toetas Leisi kooli huviringi Mini-minifirma tegevust, milles lähtutakse samuti ettevõtlusest ning ettevõtlikkusest, ning 11. ja 12. klassi majandusõpetust, mille keskmeks on õpilasfirma põhimõtted, millega ka laadal müüja peab arvestama.

2.3.2. Kolletamispäev

Kolletamispäev on 14. oktoobril. Seda aega iseloomustab puulehtede kolletamine ning mahalangemine, sellest ka tähtpäeva nimi. (Hiemäe 1998, lk 13) Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli teada saada kolletamispäeva kohta ning anda õpilastele võimalus märgata loodust, toetades loodusõpetuse- ning kunstiringitunde.

Leisi Keskkoolis tähistasime kolletamispäeva 10.-13. oktoobril sügisnäitusega 1.-12. klassile ning 1.-4. klassi kunstiringi väljapanekuga sügise joonistustest.

Varasemalt on Leisi Keskkoolis tähistatud sügisnäitusega sügise algust, nüüd tähistatakse kolletamispäeva. Osalejad said näitusele tuua „nunnusid“ (leiud aiast) ning erinevaid taimeseadeid. 1. klassi kunstitunnis valmis näitusele klassi ühistöö. Näituse avasime kooliperele 10. oktoobril kell 9.15, siis tõin oma kõnes välja näituse seose kolletamispäevaga. Näitusele tõi eksponaate 28 huvilist: 26 õpilast 1.-5. klassist ning kaks õpetajat. Looduse temaatikast lähtudes lisasin eksponaatide juurde vahtralehtedele kleebitud nimesildid.

Korraldusliku poole pealt pöörasin varasemaga võrreldes rohkem tähelepanu detailidele: ühised nimesildid, siltide kujundus ja kooliperega näituse avamine. Tekkis ka mõte tulevikuks - tähistades ka edaspidi kolletamispäeva sügisnäitusega, võiks eelnevalt teha

taimeseadet töötada, mis annavad võimaluse ühiselt näituse jaoks seadeid valmistada. Hindan kunstiringiõpetaja koostöövalmidust ning seda, et õpilased koos lastevanemate abiga näitusele leide ning meisterdusi töid ning märkasid loodust enda ümber. Näitusel osalemise kaudu arenes õpilaste eneseväljendusoskus, algatusvõime, loovus ja käeline tegevus.

2.3.3. Simunapäev

Simunapäev on eesti rahvakalendris 28. oktoobril. Simunapäev tähistab Lõuna-Tartumaal, Viljandi- ja Võrumaal jäätumist ja talveteede ootust: „Siim teeb sillad soode peale, madalate maade peale“. (Hiimäe 1998, lk 13) Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli tähtpäevast rohkem teada saada ning viktoriini kaudu panna proovile teadmised rahvaluulest (vanasõnade ja mõistatuse tundmine).

Leisi Keskkoolis tähistasime simunapäeva 30. oktoobril kooli aulas viktoriiniga, mis toimus 7.-12. klassile kell 11.05-11.25 ja 1.-6. klassile kell 13.05-13.25. Viktoriini teemaks olid vanasõnad, mõistatused ja küsimused ilmastiku kohta (vt lisa 4). Viktoriinist võttis osa 13 neljaliikmelist võistkonda 1.-12. klassist. Igast klassist oli välja pandud võistkond (2. ja 9. klass olid esindatud kahe võistkonnaga). Küsimused koos vastusevariantidega lugesin ükshaaval ette ning viktoriini lõppedes arutasime läbi õiged vastused. Parimad tulemused arvestasin kolmes kooliastmes. Õpilaste huvi viktoriini vastu ja teadlikkus vanasõnade ning küsimuste kohta oli suur. Tegevust planeerides kavatsesin autasustamise teha samal päeval, kuid vastuseid kontrollides selgus, et teise klassi kaks võistkonda olid jäänud viiki ning esitasin neile lisaküsimusi. Kuna ka see ei selgitanud välja esikohta, otsustasin tunnustada mõlemaid esimese kohaga. Järgmisel päeval kuulutasin kooliraadios välja võitjameeskonnad ning andsin üle auhinnad.

Viktoriini käigus arenes õpilase suhtlemisoskus, eneseväljendus, tähelepanelikkus ja koostööoskus.

2.3.4. Hingedepäev

Hingedepäev on 2. novembril (Hiimäe 1998, lk 15). Sel päeval oodatakse koju lahkunud esivanemate hingi. Hingedepäeval köetakse hingedele saun ning kaetakse laud (Vahtre 1991, lk 34). Tänapäeval on kombeks hingede mälestuseks panna aknale või laule küünal (Hiimäe 1998, lk 15). Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli tutvustada tähtpäeva ning arendada õpilaste esinemisoskust.

Leisi Keskkoolis tähistasime kogu kooliga hingedepäeva 1. novembril kell 10.10-10.20 kooli aatriumis lühikese kontsert-aktusega ning 2. novembril süüdati kooli aknalaua sümboolne küünal.

Üritus toimus koostöös muusikaõpetaja ja eesti keele õpetajaga. Sündmust alustasin tähtpäeva tutvustamisega (vt lisa 5), seejärel esitas 12. klassi õpilane luuletuse „Hingedepäev“ autor Uno Sikemäe ning lastekoorilt kõlas laul „Aeg“. Tähtpäeva tutvustuses mainisin, et hingedepäeva iseloomustab vaikus ja rahu ning nii aktusel kui ka hiljem koolimajas oli tavapärasest vaiksem.

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste esinemisjulgus, eneseväljendus, enesemääratlus ja teadlikkus tähtpäevast.

2.3.5. Mardipäev

Mardipäev on 10. novembril (Hiimäe 1998, lk 16). Mardipäev on osa hingedeajast, mil esivanemate hingedel oli luba külastada oma endisi elupaiku. Hingesandid (nii mardi- kui kadrisandid) käisid kodudes uurimas, kuidas möödus põllumajandushooaeg, ning soovisid edu ja õnnistust (viljaõnne) järgmiseks. Mardiisal on tagurpidi lambanahkne kasukas seljas, pikk habe ees ning kott õlal, samas mardiemal on peas suur ruuduline rätik ning kasetohust mask ees (Lään 2017, lk 39).

Mardipäeva tähistamise eesmärgiks oli tutvustada mardipäeva kombestikku ja arendada õpilaste käelist tegevust. Käelise loovtegevuse kaudu arenevad indiviidi käelised ning ka sotsiaalsed oskused (Siig 2013, lk 49).

Leisi Keskkoolis tähistasime mardipäeva 7. novembril mardikombestiku tutvustamisega 1.-12. klassile ja 8. novembril said 1.-12. klassid vahetundide ajal aulas teha klassiga ühiselt

mardipäevamaski. Lisaks laulsid kõik klassid muusikatunnis mardilaule ning 9. novembri kunstitunnis joonistas 5. klass söetehnikas mardipilte.

Tähtpäeva tutvustamiseks ja tähistamiseks koostas kuulutuse (vt lisa 6), mis andis ülevaate toimuvast. Mardipäeva kombestiku tutvustamiseks koostas esitluse ning olin maskeerunud mardisandiks, et esitus oleks noorte jaoks huvitavam. Arvestades õpilaste vanuselist erinevust, toimusid ettekanded 1.-3. klassi, 4.-6. klassi ja 7.-12. klassi õpilastele eraldi. Tutvustuse ajal vestlesime, mis on mardipäev ja kas õpilased käivad marti jooksma. Peale ettekannet arutasime, milliseid uusi teadmisi nad said.

8. novembril oli kõikidel õpilastel võimalus klassiga vahetundide ajal teha ühiselt mardipäevamask. Täpsema info maski tegemiseks said õpilased tähtpäeva kuulutuselt (vt lisa 6). Kokku valmis viis maski 1.-5. klassi ja 8. klassi poolt. Enne maskide tegemist meenutasime, mida mardipäev tähendab. Hea koostöö tulemusel valmisid klassidel leidlikud maskid, mille loomisel kasutati palju enda poolt toodud materjali ehk osalejad olid ettevalmistunud. Lisaks tegi 2. klassi juhataja enda õpilastega ainetunnis papptaldrikutest mardipäevamaske, et tähtpäeva tähistamist toetada.

Hindan õpetajate enda soovi toetada tähtpäeva tähistamist, et õpilased veel rohkem mõistaksid ja looksid seoseid tähtpäeva kombestikuga. Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste muusikaline eneseväljendus, käeline tegevus, loovus, koostöö-, suhtlemis- ja kuulamisoskus ning teadlikkus tähtpäeva kohta. Tähtpäeva tutvustamine ja tähistamine toetas pärimuskultuuri õppimist mitmes ainetunnis: eesti keeles, käsitöös, muusika- ja kunstiõpetuses.

2.3.6. Kadripäev

Kadripäev on 25. novembril (Hiimäe 1998, lk 16). Kadripäev nagu ka mardipäev on rikkaliku kombestikuga. Tähtpäev on pühendatud karjale, soovitakse head karjaõnne. Kadrisandid on võrreldes mardisantidega ilusad ja valged. Maanaistel ei olnud suursuguseid kübaraid ning siidiseelikuid, kuid kadripäeval said nad end linnapreilide moodi pitside ning satsidega kaunistada, kübara puudumisel sobis ka õlgedest või heinast loodud peakate, mida ehiti paelte ning lilledega (Lään 2017, lk 51).

Kadripäeva tähistamise eesmärgiks oli tutvustada kadripäeva kombestikku, arendada õpilaste käelist tegevust ning meeskonnatööd ja taaselustada kadrisanditamise kombed 1. klassi õpilaste kaudu.

Leisi Keskkoolis tähistasime kadripäeva 20. novembril kadrikombestiku tutvustamisega 1.-12. klassile ja 21. novembril said 1.-12. klassid vahetundide ajal aulas klassiga ühiselt kaunistada kadrikübarat. 22. novembril kell 11.45-14.00 toimus kooli aulas 1.-4. klassile kadrikarneval ning 24. novembril läks 1. klass kell 11.25 kadriperena "sanditama" kohaliku piirkonna asutustesse.

Tähtpäeva tutvustamiseks ja tähistamiseks valmis koostöös infojuhiga kuulutus (vt lisa 7), mis andis ülevaate toimuvast. Kadripäeva kombestiku tutvustamiseks koostas esitluse ning olin ise osaliselt maskeerunud kadrisandiks, et õpilased saaksid välja tuua, mis riietuses puudu on. Tutvustuse ajal vestlesime, mis on kadripäev, kui palju õpilased sellest teavad ja kas nad käivad kadrisanti jooksmas. Peale ettekannet arutasime, milliseid uusi teadmisi nad kadripäeva kombestiku kohta said. Kui mardipäeval esitasin tähtpäeva ettekannet aulas, kus jagasin klassid kolme kaupa kokku (1.-3., 4.-6. ja 7.-12.), siis sain aru, et antud lahendus võiks sobida ka kadripäeva jaoks. Kuid kuna me nimetame Leisi Keskkoolis algklassiks siiski 1.-4. klassi ning need klassid on ka kõik ühes koridoris, siis sellest lähtuvalt otsustasin kadripäeval teha ettekande kahe grupis: 1.-4. klass ning 5.-12. klass. 1.-4. klassi ettekande viisin läbi algklasside koridoris, mis oli õpilaste jaoks mugavam ning kiirem lahendus. 5.-12. klassi puhul jäin aulasse, sest neid on arvuliselt rohkem.

21. novembril oli klassil võimalus kaunistada kadrikübarat. Enne kübarate tegemist meenutasime kadripäeva kombestikku. Täpsema info kübara tegemiseks said õpilased tähtpäeva kuulutuselt (vt lisa 7). Valmis seitse kübarat, mille kaunistasid 1.-6. klass ja 8. klass. Peale kübarate valmimist tegid õpilased ettepaneku, et järgmisel aastal võiks igaüks ise saada enda kübarat teha. Ma arvestan antud ideega edaspidi ning tõenäoliselt oleks selle mõtte teostamiseks vajalik võtta kasutusse taaskasutus (papid, ajalehed).

Koolis on traditsiooniks saanud kadripäeval korraldada 1.-4. klassil kadrikarneval, mis toimus sel õppeaastal 22. novembril. Igal aastal on karnevalil uus teema. Sellel õppeaastal maskeerisid õpilased end Astrid Lindgreni raamatukangelasteks. Karnevali sisuks oli enda tegelaskuju tutvustamine, tantsumängud, gruppidega lühinäidendi loomine ning toimus loterii. Lisaks korraldas Leisi raamatukogu karnevalil viktoriini Astrid Lindgreni loomingust, millega õpilased eelnevat raamatukogus said tutvuda. Toimunud karnevali ei saa otseselt tähtpäeva kombestikuga seostada, välja saab tuua ainult maskeerimise ning

selle, et igal maskeerimisel on eesmärk nii nagu kadripäevalgi – teha ennast kellegi moodi samastudes temaga. Kadrikarnevali korraldajad on 1.-4. klassi klassijuhatajad ning mina olen olnud toetavas ning abistavas rollis.

Koostöös 1. klassi juhatajaga käisime 24. novembril 1. klassi kadriperega karjaõnne ja tervist viimas Pärsama lasteaeda, Pärsama hooldekodusse ning Leisi Keskkoolis toimuvale Saare maakonna TORE (Tugiõpilaste Oma Ring Eestis) koolitusgrupile. Eelnevalt olin kokku leppinud asutuste juhtidega, kas neile sobib, et me neid külastame. Koostasime sanditamise programmi, tutvustasin seda klassijuhatajale ja õpilastele. Ühise arutelu tulemusena tegime mõned muudatused: vähendasime mõistatuste arvu ning õpilased lugesid mõistatusi ette paaris, et oleks julgem. Programmis oli laulu, tantsu, mõistatusi ja küsimusi (vt lisa 8).

Tähtpäeva tutvustamise ja tähistamise kaudu arenes õpilaste esinemisjulgeus, koostöö-, kuulamis- ja suhtlemisoskus, iseseisvus, tähelepanelikkus, eneseväljendus, loovus, käeline tegevus ja teadmised tähtpäeva kombestikust.

2.3.7. Andresepäev

30. novembril on andresepäev (Hiimäe 1998, lk 26). Vanasõna „Andrus, aus mees, annab jõulud, Toomas, tore mees, toob jõulud“ kirjeldab jõulude tulekut (*ibid.*, lk 26). Aastatuhande lõpul hakati eriti Skandinaaviamaade näitel õhtuti akendel süütama elektriküünlaid või põletama elavaid küünlaid, nende abil jälgiti jõulude tulekut. Jõulude saabumisest annavad märku ka ehitud vaateaknad, elektriküünaldes tänavad ning puud. (BERTA s.a. b) Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli tutvustada andresepäeva kombestikku, tähistada advendiaega ehk jõulude tulekut ning toetada koostööd klassi vahel.

Leisi Keskkoolis tähistasime andresepäeva igal advendile järgneval esmaspäeval kell 8.20-8.30 aatriumis advendihommikutega 1.-12. klassile ning 29. novembril viktoriiniga rahvakalendri tähtpäevadest 5. klassile. Alates novembrist kuni jõuludeni valmistasid õpilased käsitöötundides jõluehteid. Lisaks tähistasime jõuluootust kogu kooliperega koolimaja ja klassiruumide kaunistamisega.

5. klassi kirjanduse tunnis tutvustasin andesepäeva (vt lisa 9) ning viisin läbi viktoriini (vt lisa 10), mis sisaldas koolis tutvustatud ja tähistatud eesti talvise perioodi rahvakalendritähtpäevi ning andesepäeva.

I adventi korraldasid koostöös klassijuhatajatega ja ringijuhendajatega 4. detsembril 1.-4. klassid, II adventi 11. detsembril 5.-9. klassid ning III adventi 18. detsembril 11.-12. klassid. Esimesel advendihommikul enne 1.-4. klassi etteastet tutvustasin andesepäeva ning jõuluootust (vt lisa 9). 1.-4. klassi õpilased esitasid Urve Grossthali raamatust „Tähtpäevade aastaring“ luuletused „Käes on advendiaeg“, „Ootus“ ja „Advendiaeg“.

II advendihommikul esitas 5. klass luuletused, mille sidususeks oli jõuluaeg ning –kombed (vt lisa 11). III advendihommikul esitas 12. klassi õpilane luuletuse „Laul lumest“ autor Hendrik Visnapuu.

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste eneseväljendus, esinemisjulgus, suhtlemis- ja kuulamisoskus ning teadlikkus tähtpäeva kohta.

2.3.8. Nigulapäev

Nigulapäev on 6. detsembril. Tähtpäev märgib ilmade külmenemist, mida iseloomustab vanasõna „Siim teeb sillad, Nigul needib kinni“ (BERTA s.a. c). Tähtpäevade tähistamise eesmärgiks oli tutvuda vähetuntud tähtpäevaga, mida oli mainitud ka simunapäeval.

Nigulapäeva tutvustamiseks Leisi Keskkoolile edastas 6. detsembril kell 9.15 kooliraadio kaudu tähtpäeva info kooliperele ning kirjandustunnis 5. klassile (vt lisa 12).

Tähtpäeva tutvustamise kaudu arenes õpilaste teadlikkus tähtpäevast.

2.3.9. Luutsinapäev

Luutsinapäev on 13. detsembril (BERTA s.a. d). Luutsinapäeval käivad Saaremaal luutsid, kellel on käes või seljas luud, luuavars, kadakaoks või vitsakimp, ning kontrollivad pühade-eelset puhtust (Hiimäe 2002, lk 546). Luutsinapäeval valmistati jõulukaunistusi (BERTA s.a. d). Tähtpäevade tähistamise eesmärgiks oli õpilastes arendada käelist tegevust jõulukaartide tegemisega ning anda teadmisi tähtpäeva kombestikust.

Leisi Keskkoolis tähistasime luutsinapäeva 13.–21. detsembril jõulukaartide näitusega 1.-12. klassile ning tähtpäeva tutvustusega kooliraadios, mille koostas ja kandsin ette 13. detsembril kell 9.15 kooliperele.

Jõulukaartide näitusele tõi üheksa õpilast enda tehtud jõulukaardi. Edaspidi peaksin jõulukaartide näituseks tegema töötoa, et tagada suurema arvu kaarte.

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste käeline tegevus, loovus ning teadlikkus tähtpäeva kohta.

2.3.10. Toomapäev

Jõuluaeg algab toomapäevast 21. detsembril ning lõppeb kolmekuningapäeval 6. jaanuaril või nuudipäeval 7. jaanuaril. Meie jaoks on see aeg täis jõulumuusikat ning aastalõpuelevust, kuid meie esivanematele tähendas toomapäev pühade-eelseid toimetusi, sest siis hakkas kehtima kõikide tööde keeld (Lään 2017, lk 62). Toomapäeval puhastati toad tahmast- „must-toomas“ aeti välja (Vahre 1991, lk 38). Jõuluajal käidi kirikus ning veedeti perega aega. Jõuluaja alguse tähistamise eesmärk oli tutvustada ja tähistada jõuluaega, väärtustada koosolemist, toetada ettevõtlust ja ettevõtlikkust ning anda õpilastele esinemisvõimalus.

Leisi Keskkoolis tähistasime jõuluaega jõululaadaga 18. detsembril kell 12.20-15.30 kooli aatriumis 1.-12. klassile, Karja kiriku külastusega 21. detsembril kell 9.00-10.00 1.-6. klassile ning jõulupidudega 21. detsembril, mis toimusid koolis kahes osas: kell 10.30-12.30 1.-6. klassile ning kell 16.30-20.00 7.-12. klassile. Lisaks valmis infojuhi poolt videona kooli jõulutervitus (<https://youtu.be/e8hJA6oHViE>) ning 1.-4. klassi ja 7. klassi õpilased käisid lapsevanema algatusel Mikhkli talumuuseumis, kus nad tutvusid jõulukommetega.

Leisi Keskkoolis on jõuluajal traditsiooniks saanud jõululaat, kus müüa saab küpsetisi kui ka erinevaid meeneid. Laadal oli 30 müüjat 1.-12. klassist ning TORE ringi töötuba, kus valmistati jõuluehteid. Kell 13.05-13.25 esines laadal kooli 5.-7. klassi rahvatantsurühm.

21. detsembril käisid 1.-6. klassi õpilased muusikaõpetaja eestvedamisel Karja kirikus, kus lauldi ühiselt jõululaule ning saadi teada kiriklikust jõuluaja tähistamisest. Kirikus käimine

andis võimaluse tutvuda kiriklike jõulukommetega, väärtustada kohalikku kirikut, mis on piirkondlikult kultuuri ja ajaloo kandja (Karja kirik).

Jõulupeod toimusid 21. detsembril, toomapäeval. Sellest lähtuvalt arvestasime kahe 12. klassi tüdrukuga 1.-6. klassi jõulukava koostamisel nii toomapäeva kombestiku kui ka jõuluaja tutvustamise etteastete vahel (vt lisa 13). Toimus ka ühislaulmine, millest võtsid osa kõik peol viibijad. Külalistele jagati laululehed, mida kaunistas luutsinapäeval tehtud jõulukaartide fotokollaaž. Ühisel musitseerimisel on sotsiaalne roll, sest selle tulemusel areneb kollektiivsuse tunne (Muldma 2007, lk 84). 7.-12. klassi jõulupeo korraldamisel oli kava ülesehitus seotud rohkem jõuluaja tegevustega ning toimusid erinevad mängud ning võistlused: paberlennuki lennutamine (imiteerides heinakörte lakke viskamist), osavus- ja jõumängud. (vt lisa 14).

Jõuluaja tähistamise kaudu arenes õpilaste eneseväljendus- ja organiseerimisoskus, esinemisjulgeus, suhtlemis- ja koostööoskus ja teadlikkus jõuluajast.

2.3.11. Kolmekuninga- ja nuudipäev

Jõuluaja lõpetab kolmekuningapäev 6. jaanuaril (Hiimäe 1998, lk 49). Eesti rannikualal lõpetab jõuluaja nuudipäev 13. jaanuaril (Eesti rannikualal...2010). „Eesti rahvakalendris on kolmekuningapäeva nimetatud uuteks jõuludeks või kolmandateks jõuludeks“ (Hiimäe 1998, lk 49). See tähendab, et tähtpäevadel tehti sama, mida jõuluõhtul: suurejoonelised söögid, mängiti mängu. Tähtpäevade tähistamise eesmärk oli panna proovile õpilaste teadmised rahvakalendri jõuluajast.

Leisi Keskkoolis kolmekuninga- ja nuudipäeva tähistamiseks oli kõigil võimalik lahendada perioodil 8.-10. jaanuar ristsõna (vt lisa 15), mis sisaldas küsimusi rahvakalendri jõuluaja kommetest. Ristsõna koostas kasutades keskkonda Puzzlemaker ning seda võis õpilane lahendada individuaalselt, paarilisega või grupis. Ristsõna lahendasid 25 õpilast. Õigesti lahendasid kõik osalejad ning õpilasesindus loosis 9 auhinna saajat.

Tähtpäevade tegevuse kaudu arenes õpilaste oskus leida infot ning saada teadmisi jõuluajast.

2.3.12. Taliharja-, tõnise- ja paavlipäev

Talve keskpaika tähistavad taliharjapäev 14. jaanuaril, tõnisepäev 17. jaanuaril ja paavlipäev 25. jaanuaril (Hiiemäe 1998, lk 53-54). Taliharjapäev on ristiusueelne talvepoolitaja, mis on Põhja-Eestis nihkunud tõnisepäeva ja Lõuna-Eestis tuntud küünlapäevana. (*ibid.*, lk 53). Paavlipäeva on märgitud talvepoolitajaks läänesaartel ning ka mõnel pool mandri lääneosas (*ibid.*, lk 54). Tõnisepäeval peeti oluliseks päikesepaistet: „tuleb ilus suvi, hea heinaaeg, kasvab terarikas rukis, inimesed on terved“ (*ibid.*, lk 54). Tähtpäevade tähistamise eesmärgiks oli tähtpäevade kohta rohkem teada saada, arendada tehnoloogiaalaseid pädevusi ja panna proovile enda teadmised vanarahva tähelepanekutest ilma kohta.

Leisi Keskkoolis tähistasime rahvakalendri talvepoolitajaid 17. jaanuaril kell 13.05-13.25 tähtpäevade tutvustusega algklassi koridoris 1.-12. klassile ning 24. jaanuaril ilmaennustuste viktoriiniga kell 10.10-10.20 5.-6. klassile, kell 11.05-11.25 7.-12. klassile ja kell 13.05-13.25 1.-4. klassile. Lisaks valmisid 25. jaanuaril kunstiõpetaja algatusel 5. klassi kunstitunnis joonistused talvest, kasutades keskkonda AutoDraw (autodraw.com).

Viktoriin hõlmas ilmaennustusi ja vanarahva tähelepanekuid ilma kohta mihklipäevast talvepoolitajateni. Viktoriin toimus koostöös Leisi raamatukogu töötajatega, kes otsisid infot ilmaennustuste kohta. Kõik ilmaennustused lisasin nädal enne sündmust kooli stendidele. Viktoriin viidi läbi keskkonnas Kahoot (kahoot.com), seda aitasid läbi viia Leisi Keskkooli haridustehnoloog ning infojuht. Viktoriini leiab keskkonnast <https://kahoot.com> otsingusõnaga „Talve keskpaik“. Esialgu olin kavandanud 1.-4. klassi viktoriini paber kandjal, kuid kool sai tahvelarvutid ning see võimaldas ka 1.-4. klassil nutivahendit kasutada. 1.-4. klassid moodustasid 4-liimelised võistkonnad ning neid aitasid tehnika kasutamisel 11.-12. klassi õpilased. 5.-12. klassi õpilased said osaleda viktoriinis üksinda või sõpradega. Kokku võttis viktoriinist osa 24 gruppi. Toimunud sündmusest ülevaate kirjutasid kooli kodulehele kaks 8. klassi õpilast koostöös eesti keele õpetajaga (<http://www.leisi.edu.ee/wwwmain/index.php?id=8&k=1&u=771>).

Tähtpäevade tähistamise kaudu arenesid õpilastes tehnoloogiaalased teadmised, loovus, koostöö-, suhtlemis- ja kuulamisoskus, tähelepanelikkus ja teadmised talvepoolitajatest.

2.3.13. Kūūnlapāēv

Kūūnlapāēv ehk kūūnlamaarjapāēv on 2. veebruaril (Hiemāe 1998, lk 55). Tähtpäeva peetakse pärimuse järgi ka talvepoolitajaks (*ibid.*, lk 55). Kūūnlapāēvast algas käsitöö tegemine (ketrus, kangakudumine, õmblustööd) ning seetõttu on ta eelkõige naiste püha. Sel päeval naised tööd ei teinud ning käisid üksteisel külas. (*ibid.*, lk 55) Kūūnlapāēval joodi naistepuna, sest see tagab hea tervise, teeb põsed punaseks ning putukad ei tule suvel kiusama (Lään 2017, lk 95). Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli tutvustada õpilastele kūūnlapāēva sisu ja kombestikku.

Leisi Keskkoolis tähistasime kūūnlapāēva 2. veebruaril kell 8.20-8.30 kooli aatriumis, kus kuus 5. klassi tüdrukut esitasid kogu kooliperele näidendi.

Arvestades tähtpäeva mitmekülgstust ning kuna tegu on esimese suurema naistepühaga koostas in esialgu Christin Lääni raamatu „Rahvakalendri tähtpäevi. Eesti rahvakombed väikestele ja suurtele“ kūūnlapāēva tutvustuse ainekul näidendi (vt lisa 16), mida hiljem tüdrukutega koos täiendasime. Olen 5. klassi klassijuhataja ning võtsin ka ise näidendist osa, et tüdrukuid toetada. Ülevaate tähtpäevast kirjutasid kooli kodulehele kaks 8. klassi õpilast koostöös eesti keele õpetajaga (<http://www.leisi.edu.ee/wwwmain/index.php?id=8&k=1&u=775>).

Rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tegevuskava alusel oli planeeritud kutsuda külaline, kes räägib kūūnalde valmistamisest, kuid kooli tööplaani tõttu polnud selles ajavahemikus ajaliselt ikkagi võimalik külalist kutsuda.

Tähtpäeva tutvustamise kaudu arenes õpilaste esinemisjulgus, koostöö, eneseväljendus, loovus ning teadlikkus tähtpäevast.

2.3.14. Luuvalupāēv

Luuvalupāēv on 9. veebruaril (Hiemāe 2002, lk 522). Kindlaid märkeid tähtpäeva kohta pole mujal peale läänesaarte, sel päeval ei tohi luid ja liikmeid koormata (*ibid.*, lk 522).

Luuvalupäeva tähistamise eesmärgiks oli tutvuda luuvalupäeva sisu ja kombestikuga ja koolipere liitmine läbi ühistegevuste.

Tähtpäeva tähistamiseks toimus 9. veebruaril kell 8.20-8.30 aatriumis tähtpäeva kombestiku ettekanne 3. klassi poolt 1.-12. klassile ja vahetundides toimusid minu juhendamisel eesti rahvamängud (vt lisa 17) 1.-12. klassiga. Mängude juures tuli arvestada, et kõik tegevused oleksid aeglased ja rahulikud, et mitte luid ega liikmeid koormata.

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste teadlikkus tähtpäeva kombestikust ja eesti rahvamängudest, suhtlemisoskus, tähelepanelikkus ning üksteisega arvestamine.

2.3.15. Vastlapäev

Vastlapäev on liikuv püha ning tähtpäev väljendab katoliku kirikukalendri järgi paastu algust (Hiimäe 1998, lk 59). Vastlapäeva sisuks on sigade ja linadega seotud kombed. Vastlapäeval tehakse vastlavurr (varem tehti seajalakondist, kuid nüüd rohkem nõõpidest). Omane on liulaskmine – mida pikem liug, seda pikem linakasv. Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli taaselustada vastlapäeva kombestikku ning suurendada ühtsustunnet koolis ühiste tegevuste kaudu.

Tähtpäeva tähistamiseks toimus 13. veebruaril kell 8.20-8.30 aatriumis tähtpäeva kombestiku ettekanne 2. klassi poolt 1.-12. klassile. Samal päeval tegid 1.-12. klassi õpilased vahetundide ajal minu juhendamisel vastlavurre ning kell 13.25-14.10 toimus kooliperele õues liulaskmine ja teatevõistlus. Lisaks lauldi muusikatunnis vastlapäeva laule ning 1.-4. klassid käisid kelgutamas. 5. klass koos minu ja lastevanematega võttis osa MTÜ Leisi Seltsi korraldatud vastlapäeva liulaskmisest Leisi alevis.

Koostöös õpilasesindusega planeerisime tegevused vastlapäeval lumega ja lumeta (vt lisa 18). 13. veebruaril oli võimalik lähtuda tegevustest, mis toimusid lumega.

7. veebruaril asendasin 9. klassi kirjandustundi ning aineõpetaja andis võimaluse tunniteema ise valida, lähtusin rahvakalendrist ning valisin vastlapäeva. 9. klassi õpilased moodustasid kolmeliikmelised grupid ning otsisid infot tähtpäeva kohta, mida tutvustasid

kõigepealt klassis ning siis 2. klassile (nemad tutvustasid tähtpäeva hiljem kogu kooliperele). Lisaks tegin 9. klassi õpilastega nõõpidest vastlavurre ning nemad õpetasid vurride tegemist 2. klassile. Vastlapäeval said kõik soovijad teha vastlavurri. Kell 13.25 kogunes koolipere õue mäele liugu laskma. Vastlapäeval käisid liugu laskmas kõik - nii noored kui vanad, kuid eriti tähtsaks peeti, et naised liugu laseks, sest nende tööd olid linaga seotud (Õunapuu 2001, lk 28). Vastlapäeva avas koolidirektor lastes vastlaliugu kooliõuel asuval mäel. Toimus teatevõistlus (vt lisa 19), millest said osa võtta kõik soovijad. Päeva kohta kirjutas ülevaate kooli kodulehele 7. klassi õpilane koostöös eesti keele õpetajaga (<http://www.leisi.edu.ee/wwwmain/index.php?id=8&k=1&u=786>).

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste teadlikkus tähtpäeva kombestikust, koostöö- ja suhtlemisoskus, tähelepanelikkus ning üksteisega arvestamine.

2.3.16. Tuhkapäev

Tuhkapäev on liikuv püha, mis järgneb vastlapäevale. Tähtpäeva tavad on seotud laiskuse peletamisega (Õunapuu 2001, lk 42). Mulgimaal oli laiskuseks tuhapoiss, mis oli poisi moodi, ning tuhatüdruk tüdruku moodi, õlgedest või vanadest rõivastest valmistatud kuju (*ibid.*, lk 42). Tuhapoiss viidi salaja teise peresse ning kelle peresse tuhapoiss jäi, on sel aastal laisk ning must (BERTA s.a. e). Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli rohkem tähtpäeva kombestikust teada saada.

Leisi Keskkoolis tähistasime tuhkapäeva 14. veebruaril aulas (klassiga) ühiselt tuhapoisse tehes, millest said vahetundide ajal osa võtta kõik klassid. Lisaks tegi 6. klass 15. veebruaril kunstitunnis virtuaalseid kärbsed keskkonnas Harmony, sest nii tuhka- kui madisepäeval oli Muhu- ja Saaremaal kombeks naabrite uste taha viia kärbsed, et suvel kärbestest oma majapidamises lahti saada.

Kokku valmis viis tuhapoissi 1.-4. klassilt ja 7. klassilt, millest tehti koolimajas näitus. Tuhapoisside valmistamiseks oli klassile valmis pandud nõõbid, niidid, käärid, kangas, mööblitükkide, kilekotid ja ajalehed.

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste teadlikkus tähtpäeva kombestikust, koostöö- ja suhtlemisoskus, loovus, käeline tegevus ja infotehnoloogiaalased pädevused.

2.3.17. Madisepäev

Madisepäev on 24. veebruaril, tähistab kevade lähenemist ning usside ja putukate ärkamist (Hiimäe 1998, lk 75). Tähtpäev on traditsioonilisem maa lääneosas kui idaosas (Hiimäe 2002, lk 542). Lääne-Eestis ning Saaremaal kasutati maagilisi tavasid putukatest vabanemiseks. Üheks oli käsikivi ringi ajamine ehk „jahvatati kärbsed“, mis pidi putukad hävitama. Lisaks viidi teise peresse nööri otsas õlest tehtud „kärbsed“. Kui kärbest ei märgatud ning mujale ei viidud, siis perel kärbsenuhtlus ja laiskus. (BERTA s.a. f) Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli rohkem teada saada madisepäeva kombestikust ja luua seoseid varasema tuhkapäevaga.

Tähtpäeva tähistamiseks toimus 22. veebruaril kell 8.20-8.30 aatriumis tähtpäeva kombetiku ettekanne 7. klassi poolt 1.-12. klassile ja vahetundides oli kõigil võimalus teha kärbsed paberirullidest, tikutopsidest ja ajakirjadest.

Huvilisi kärbeste tegemisel oli igast klassist ning kokku valmis 87 kärbest. Päeva lõpus viidi kärbsed koolimajas uste taha. Ülevaate toimunud sündmusest kirjutas kooli kodulehele 6. klassi õpilane koostöös eesti keele õpetajaga (<http://www.leisi.edu.ee/wwwmain/index.php?id=8&k=1&u=795>).

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste teadlikkus tähtpäeva kombestikust, loovus ja käeline tegevus.

2.3.18. Kääдри- ja pendipäev

Kääдриpäev on rahvakalendris 17. märtsil. Tähtpäeva tähistamist on Eestis teada Võrumaa lõunaosas. Uskumusena ärkavad kääдриpäeval kärbsed ja maod, 77 paari linde alustavad

rännet meie maale (Hiemäe 1998, lk 80). Pendipäev on 21. märtsil. Pendipäeva kohta on märkeid 18. ja 19. sajandi trükiallikes ning tähtpäev on omane Harjumaale, mida iseloomustab usside ärkamine (BERTA s.a. g). „Sel päeval ei tohtinud metsast puid koju tuua ega ka terariistadega töötada“ (*ibid.*). Mõlemat tähtpäeva iseloomustab usside ärkamise aeg. Tähistamise eesmärgiks oli rohkem teada saada tähtpäevade kohta, mis ei ole üldiselt väga tuntud ning teatakse väiksemates piirkondades.

Kaadri- ja pendipäeva tähistamiseks toimus 16. märtsil kell 8.20-8.30 aatriumis tähtpäeva kombestiku ettekanne 6. klassi poolt 1.-12. klassile.

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste teadlikkus kaadri- ja pendipäeva kombestikust, kuulamisoskus ja eneseväljendus.

2.3.19. Paastumaarjapäev

Paastumaarjapäev on 25. märtsil (Vahtre 1991, lk 12). Peamiselt Kagu-Eestis nimetatakse seda päeva kapsamaarjapäevaks, sest olulisel kohal on kapsastega seotud toimetused (*ibid.*, lk 13). Et ussid kapsaid ei sööks, ei tohtinud paastumaarjapäeval juukseid kammida (Hiemäe 1998, lk 84). Kagu-Eestis küpsetati tähtpäeval kooke, et kapsastel kasvaksid laiad lehed nagu ülepannkoogid (*ibid.*, lk 82). Viljandi-, Tartu- ja Võrumaal keriti sel päeval lõngakerasid - mida suurem kera, seda suuremad ja kõvemad kapsapead (*ibid.*, lk 84). Eestis jõuab paastumaarjapäeval õhutemperatuur 0°-ni, mis toob endaga kaasa suuri muutusi looduses ning kujundab kevade alguse, seejuures ka talvetööde lõpu ning ülemineku suvepoolaasta elukorraldusele (*ibid.*, lk 82).

Tähistamise eesmärgiks oli rohkem teada saada tähtpäeva kombestiku kohta, arendada organiseerimisoskust ja koostööd.

Tähtpäeva tähistamine toimus õpilasesinduse organiseerimisel kooliperele 19.-23. märtsil, ühendades sellega traditsiooniks saanud tüdrukute nädalat. 19. märtsil kell 8.20-8.30 toimus aatriumis tähtpäeva kombestiku tutvustus ettekandena 1.-12. klassile ning 20. märtsil tähistasime tähtpäeva vahetundide ajal aulas soengute tegemisega kogu koolile. 21. märtsil toimus aulas kell 11.05-11.25 teatevõistlus 7.-9. klassile ja kell 13.05-13.25 1.-6.

klassile ja 22. märtsil sai kogu koolipere osaleda aatriumis küpsetiste laadal, mis toimus kõikidel vahetundidel. Tähtpäeva tähistamise lõpetasime 23. märtsil vahetundide ajal toimud seltskonnatantsude- ja mängudega ning 7.-12. klassi paastumaarjapäeva peoga, mis toimus kooli aulas kell 18.00-21.00.

20. märtsil toimus koos paarilisega soengute tegemine, et enne paastumaarjapäeva seong valmis oleks, sest sel päeval juukseid kammida ei tohtinud. Soengute tegemisest võtsid osa 1.-11. klassi õpilased ning soenguid hindasid 7.-12. klassi noormehed. 21. märtsil toimus teatevõistlus, millest võtsid osa 1.-9. klassi tüdrukute kuueliikmelised võistkonnad. Teatevõistluse ülesanded olid tähtpäeva kombestikust lähtuvad - nõelumine (mida paastumaarjapäeval teha ei võinud, tuli varem ära teha), lõngakerade kerimine, paela punumine. 22. märtsil toimus küpsetiste laat, mis sümboliseeris kapsa kasvu mõjutamist (lehed laiad nagu pannkoogid). Laadal osales 13 müüjat. Lisaks laadale küpsetati pannkooke käsitöötundides. Rahvatantsuringi juhendaja õpetamisel sai koolipere õppida seltskonnamänge- ja tantse. 7.-12. klassi paastumaarjapeol kõlas eesti muusika, riietuses oli midagi valget (et kasvaks valged kapsapead – need on rohelistega võrreldes magusamad), laual oli maarjapuna (jõhvikamahl), esines 8.-12. klassi loovtantsurühm ning viisin läbi seltskonnamänge.

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste koostöö-, kuulamis-, suhtlemis- ja organiseerimisoskus, eneseväljendus, loovus, ettevõtlikkus ning teadlikkus paastumaarjapäeva kombestikust.

2.3.20. Karjalaskepäev

Karjalaskepäev on 1. aprillil, mis on ristiusueelne karja väljalaskmise päev, mille juurde kuuluvad maagilised toimingud, et suvel hunti karjast eemal hoida, et loomad oleksid terved ning kari oleks koos (Hiimäe 1998, lk 92). Karjaõnne püsimiseks söödeti karjale jõululeiba või vastlapäeval tehtud leiba (*ibid.*, lk 92). Loomade koos püsimiseks käidi kolm ringi ümber karja. Karja koju tulemisel visati karjasele vett kaela, et ta oleks kogu suvi virk. (*ibid.*, lk 92) Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli rohkem teada saada karjalaskepäeva kombestikust ning toetada perepärimuse kogumist.

Tähtpäeva tähistamiseks toimus 29. märtsil kell 8.20-8.30 aatriumis tähtpäeva kombestiku ettekanne 8. klassi poolt 1.-12. klassile ning pärimuse kogumine, et teada saada, kas ja kuidas tähistasid õpilaste perekonnaliikmed karjalaskepäeva. Minuni jõudsid 16 õpilase kogutud lood, millega koolipere sai tutvuda kooli stendil.

Tegevuste kaudu arenes õpilaste eneseväljendus, esinemis- ja suhtlemisoskus, teadlikkus tähtpäeva kombestikust ning oskus leida ning edastada infot.

2.3.21. Lihavõtted, munadepühad

„Lihavõtted on liikuvad pühad, mis algavad esimesel täiskuupühapäeval pärast kevadist pööripäeva ja langevad seega ajavahemikku 22. märtsist kuni 26. aprillini“ (Õunapuu 2001, lk 47). Lihavõttepühi ehk ülestõusmispühi nimetatakse veel munade-, kiige- ja kevadpühadeks (Hiimäe 1998, lk 89). Tähtpäeva kombestikust on kõige olulisem muna värvimine (*ibid.*, lk 89). „Muna keedeti esimesel karjapäeval karjasele, esimesel künnipäeval künnimehele. Muna on elu ning elujõu sümbol.“ (*ibid.*, lk 89) Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli tutvuda ning taaselustada päeva kombestikku.

Leisi Keskkoolis lähtusime tähtpäeva tähistamisel munadepühade kombestikust: munade värvimine, otsimine ja veeretamine. 2. aprillil kell 8.20-8.30 toimus aatriumis 1.-12. klassile tähtpäeva kombestiku ettekanne sõnakunstiringi poolt. Samal päeval toimus munade värvimine ja kaunistamine. 1.tunni ajal värvis sibulakoortega mune 1. klass ning 2. tunni ajal 2. klass. Munade värvimine oli koostöös klassijuhatajatega, käsitööõpetajaga ning kooli söökla toimekonnaga. Alates kell 9.15 said vahetundides 3.-12. klassi õpilased aatriumis kaunistada mune klepsude, värvipliatsite, sulgede ning temaatiliste kleeplintidega. Kokku värviti ja kaunistati 80 muna, mis viidi näitusele. Lisaks kell 10.20-11.05 toimus Muhu muuseumi poolt 1.-6. klassile loeng eesti rahvakalendri tähtpäevade ning munadepühade kohta. Esialgselt oli plaanitud, et 1., 2. ja 5. klass külastavad Muhu muuseumit, kuid kasutasin võimalust, et loeng toimuks koolis, sest siis on võimalik infot edastada mitmetele klassile ning oli eelarveliselt ja ajaliselt kasulik.

3. aprillil alates kell 9.15 toimus vahetundides koolimaja kolmel korrusel paberist munade otsimine, millest võttis osa 60 õpilast 1.-12. klassist. Munade otsimine toimus meeskonnas, mille suuruseks oli 3-5 liiget (kokku 16 võistkonda). Keskkonnas Canva kujundas igale meeskonnale pabermunad, mis olid peidetud kuute erinevasse kohta koolimajas (vt lisa 20). 4. aprillil korraldasin kõikides vahetundides aatriumis munade veeretamise 1.-12. klassile. Lisaks oli koolimaja kaunistatud pajuokste, jäneste ning dekoratiivsete munadega ning õpilased said värvida vahetundides paberil mune ning koridorides mängida munadepühade teemaliste lauamängudega.

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste käeline tegevus, loovus, eneseväljendus, tähelepanelikkus, koostöö- ja suhtlemisoskus, jooniste ja märkide lugemisoskus ning teadlikkus munadepühade kombestikust.

2.3.22. Künnipäev

Künnipäev on 14. aprillil, mis märgib põllutööde algust. Tähtpäev on ennustava maagia päev, mil erinevate maagiliste toimingutega püüti tagada head saaki. Näiteks sõnnikukoorma viimine põllule, põllutööriistade korrastamine ning varajane tõusmine, et kogu suvi virk olla. (Hiemäe 1998, lk 93) Tähtpäeva tähistamise eesmärgiks oli rohkem teada saada künnipäeva kombestikust.

Tähtpäeva tähistamiseks toimus 13. aprillil kell 8.20-8.30 aatriumis tähtpäeva kombestiku ettekanne 4. klassi poolt 1.-12. klassile. Künnipäevale oli omane künnimehe kastmine veega, mis annab virkust nii nagu ka karjalaskepäevalgi ning 4. klassi tutvustuse lõpus kastsid ka nemad kuulajaid veega.

Tähtpäeva tähistamise käigus arenes õpilaste esinemisjulgus, koostöö ja eneseväljendus.

2.3.23. Jüripäev

Jüripäev on 23. aprillil, mis tähistab kevadtööde algust ning lõpetab rahvakalendri talveperioodi. Jüripäeval käis peremees tiiru ümber oma põldude ning nurmede, sest siis annavad need head saaki (Lään 2017, lk 138).

Leisi Keskkoolis tähistasime jüripäeva 19. aprillil kell 8.20-8.30 aatriumis tähtpäeva ettekandega ja 9. klassi lühinäidendiga kooliperele ning kell 9.15 viktoriin-orienteerumisega.

Viktoriin-orienteerumine toimus nutiseadme abil, kasutades rakendust Actionbound (actionbound.com). Ülesanded ja küsimused viktoriin-orienteerumiseks koostasid 5. klass ja õpilasesindus (vt lisa 21). Ülesanded jagunesid kaheks: osadele sai vastata kohe ning mõnede puhul tuli vastus leida koolimajast (näiteks leida tuhapoiss ning teha sellest foto). Ülesannete koostamisel lähtusid õpilased alates mihklipäevast tähistatud rahvakalendri tähtpäevadest, sest kui jüripäeval vaatab valdused üle peremees, siis nüüd said õpilased tuletada meelde enda teadmisi eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevadest ning sellega seoses tehtut. Orienteerumises osales 12 võistkonda, kokku 47 õpilast 1.-9. klassist. 1.-4. klassid kasutasid kooli tahvelarvuteid ning neid aitasid 11. klassi õpilased ning 8. klassi õpilane.

Jüripäeva tähistamise kohta kirjutas kokkuvõtte kooli kodulehele 6. klassi õpilane koostöös eesti keele õpetajaga (<http://www.leisi.edu.ee/wwwmain/index.php?id=8&k=1&u=824>).

Tähtpäeva tähistamise kaudu arenes õpilaste suhtlemis- ja koostööoskus, tähelepanelikkus, loovus ning oskus leida infot ja teadlikkus jüripäeva kombestikust.

22. aprillil kell 17 osalesime õpilasesinduse seitsme liikmega Pärsama Kultuurimaja korraldatud jüripäevajooksul, et toetada piirkondlikku traditsiooni.

Kokku tutvustati ja tähistati Leisi Keskkoolis eesti rahvakalendri talvise perioodi 27 erinevat tähtpäeva. Tähtpäevade tutvustamiseks ja tähistamiseks toimusid loengud, lühinäendid, laadad, viktoriinid ning nutiviktoriinid. Õpilastel oli võimalik osaleda viktoriin-orienteerumises, erinevatel näitustel ning koguda infot karjalaske kombestiku kohta. Õpilased said ka teha mardi maske, kadri kübaraid, tuhapoisse ja paberrullides kärbsed. Ainetundides tutvustati tähtpäevade kombestikku ning tehti vastavalt

võimalustele midagi praktilist lähtuvalt tähtpäeva kombestikust. Õpilastel oli võimalik taaselustada vanu kombeid.

3. ENESEREFLEKTSIOON

Käesoleva lõputöö eesmärk oli tutvustada Leisi Keskkooli 1.-12. klassi õpilastele 2017/2018 õppeaasta jooksul eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevi. Eesmärgi täitmiseks tutvustasin ja tähistasin koostöös Leisi Keskkooli õpilasesindusega, õpetajatega, töötajatega ja juhtkonnaga eesti rahvakalendri talvise perioodi 27 tähtpäeva. Eesmärgi täitmist toetas kindlasti minu töökogemus huvijuhina Leisi Keskkoolis alates 2013. aasta sügisest. Ma tunnen noori, kolleege ning koolis ja piirkonnas pakutavaid võimalusi. Õpilastega on mul usalduslik suhe ning olen teadlik nende vajadustest ja soovidest. Noortega töötades pean oluliseks ausat ja avatud suhtlemist, milles kõik osapooled on võrdsed.

Eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamise ja tähistamisega seotud tegevuskava koostamisel arvestasin noorte vajadustega ja õpilaste arendavateks tegevusteks sobivate tingimuste ja keskkonnaga. Lisaks veel Leisi Keskkooli traditsioonidega, üldtööplaaniga ja piirkondliku taustaga. Kooli traditsioonidega arvestamine andis võimaluse leida rahvakalendri tutvustamisel ja tähistamisel seoseid kooli traditsiooniks saanud sündmustega ilma neid lõhkumata, näiteks mihkclipäeva tähistamine mihklilaadaga oli seotud koolis juba traditsiooniks saanud leivanädala võileibade näitusmüügi laadaga. Kooli üldtööplaani jälgimise kaudu sain tagada, et tähtpäevade tutvustused ja tähistamised ei kattuks muude tegevustega. Tegevuskava tutvustasin õpilasesindusele, juhtkonnale ja õpetajatele, et arvestada nende ideede, arvamuste ja tähelepanekutega. Sündmustele seadsin eesmärgi ning ka õpiväljundid, mida õpilane erinevatelt tähtpäeva tegevusest peaks saama nii korraldaja kui ka osalejana.

Tähtpäevade tegevuskava planeerimine õpetas mind põhjalikumalt läbi mõtlema tervikeesmäärke ning seadma sihte ja väljundeid iga õpilase, klassikollektiivi ning ka õpetajate ja ringijuhendajate jaoks. Erinevaid sündmusi kavandades alustan planeerimisega tavaliselt suuremate ürituste puhul poolteist kuud ning väiksemate puhul paar nädalat enne

sündmust. Kuid Eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamisega ja tähistamisega seotud tegevused pidid mul olema juba põhjalikumalt kavandatud septembris (mihklipäev-jõulud) ja detsembris (kolmekuningapäev-jüripäev), et saada ülevaade plaanitud tegevustest ning muuta tähtpäevade tutvustamised ja tähistamised mitmekülgsemaks. Organiseerimisel pöörasin suuremat tähelepanu õpilastelt kui ka õpetajatelt saadu suulisele tagasisidele. Analüüsides õpilaste ja õpetajate tagasisidet nii tegevuse korralduse, sisu kui ka õpiväljundite saavutamise kohta, sain õpilasesindusega täiendada edasiste tähtpäevadega seotud sündmusi. Tagasiside kaudu sain ka ülevaate, milliseid tegevusi uuel õppeaastal Leisi Keskkoolis korrata või kuidas neid muuta.

Esimesel poolaastal olid noored rohkem tähtpäevade üritustel osalejad, kuid soovides neid rohkem kaasata, pöördusin klassijuhatajate poole, et leida koostöökohti tähtpäevade tutvustamiseks. Iga klass valis alates küünlapäevast talvise perioodi rahvakalendri tähtpäeva ning klassijuhataja kaasabil organiseeriti tähtpäeva tutvustamist kooliperele. Selle tulemusel oli terve kool talvise perioodi tähtpäevadega seotud. Tähtpäevade tutvustamiseks kogunes koolipere igal tähtpäeva hommikul aatriumisse. Tähtpäevade tutvustamist klassi kaudu alustas 5. klass. Olen 5. klassi klassijuhataja ning arvasin, kui tähtpäevade tutvustamine toimub iga klassi poolt, siis on kõige õigem mul ise alustada ning näidata eeskuju.

Minu suurimaks väljakutseks oli koostöö loomine õpetajatega ning seda just enda poolt, sest tavaliselt ma proovin võimalikult palju teha koos õpilastega. Koostöö noortega on mul alati olnud toimiv ning üksteisega arvestav. Erinevatel koolisündmusel olen ma organiseerinud tegevusi peamiselt noortega, kaasates mujalt ainult neid osapooli, kelle kohalolekul või osalusel sündmused muidu toimuda ei saaks. Näiteks jõulupeod on korraldatud koostöös õpilastega, õpetajatega ja ringijuhendajatega. Tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine oli kooliülene ning mõjutas koolimajas pea igat inimest. Tähtpäevadega seotud ürituste kaudu ma mõistsin, kui oluline on koostöö kõigiga koolis. Koolipere on alati valmis aitama, tuleb ainult julgeda küsida, sest kõigi eesmärgiks on arendada õpilase teadmisi ja oskusi. Leian, et hea noorsootöötaja peab saavutama hea koostöö ning usaldusliku suhte noortega kui ka leidma ning kasutama erinevaid koostöövõimalusi ka teiste osapooltega, sest see rikastab nii arvamuste osas kui sündmuste sisu poolest. Koostöö erinevate koostöögruppidega tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise organiseerimises ja läbiviimises andis mulle julguse rohkem liita erinevaid osalisi. Heal noorsootöötajal peab olema oskus ülesandeid jagada ja delegeerida, sest see muudab

üritused mitmekülgsemaks ning arendab noorsootöötaja organiseerimisoskust ja läbi erinevate koostöögruppide on noortel võimalik rohkem end arendada.

Kokkuvõttes saan välja tuua, et eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise kaudu arendasin enda kultuuriteadlikkust, aja kasutamist, pideva tagasiside olulisust ning organiseerimisoskust kaasates erinevaid osapooli. Tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine terve õppeaasta jooksul pani mind rohkem arvestama erinevate tegevuste olulisuse ja sündmuste läbiviimisega koolis.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärk oli tutvustada Leisi Keskkooli 1.-12. klassi õpilastele 2017/2018 õppeaasta jooksul eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevi. Tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine toimus Leisi Keskkoolis ajavahemikus 29. september 2017 – 22. aprill 2018. Sellel perioodil tutvus Leisi koolipere eesti rahvakalendri talvise perioodi 27 erineva tähtpäevaga mihkclipäevast jüripäevani.

Teema valikul võtsin arvesse enda tööd huvijuhina Leisi Keskkoolis, mis võimaldab mul toetada õppe- ja huvitegevust ning muuta õpilaste koolielu mitmekülgsemaks. Lisaks lähtusin enda isiklikust huvist meie pärimuskultuuri, täpsemalt rahvakalendritähtpäevade tähistamise vastu. Tähtpäevade tutvustamisel ja tähistamisel lähtusin Leisi Keskkooli traditsioonidest ja üldtööplaanist ning piirkondlikust kultuuritaustast. Sündmuste korraldamisel arvestasin traditsioonilist tähtpäevade kombestikku ja tänapäevaseid muutusi rahvakalendris. Samuti lähtusin õpilaste huvidest ning ettepanekutest.

Töö teoreetiline osa annab ülevaate pärimuskultuurist, rahvakalendrist ja pärimuskultuuri õpetamisest üldhariduskoolides ning huvitegevusest õppekava toetava tegevusena.

Töö teine peatükk annab ülevaate Leisi Keskkoolist, koostöögruppide tööst ning eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamisest ja tähistamisest Leisi Keskkoolis.

Tähtpäevade tutvustamise ja tähistamise kaudu arenes õpilastes kultuuriteadlikkus, algatusvõime, käeline tegevus, tähelepanelikkus, organiseerimis- kuulamis- ja arutlemisoskus ning oskus leida eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevadega seotud infot.

Rahvakultuuri kaudu mõistame, kust me oleme pärit, ning väärtustame ja hoiame esivanemate pärandit. Rahvakultuuri mõistmiseks ja kultuuriteadlikkuse toetamiseks on oluline tunda ka meie rahvakalendrit. See aitab meil mõista esivanemate pärandit ning tagada rahvakalendri tähtpäevade kombestiku säilimise. Kindlasti jätkan Leisi Keskkoolis

rahvakalendri tähtpäevade tutvustamist ja tähistamist, mis loodetavasti kujuneb Leisi Keskkooli traditsiooniks.

KASUTATUD ALLIKAD

Angla Tuulikud koduleht. s.a. <http://www.anglatuulik.eu/>, (25.03.2018).

BERTA *b*. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Andresepäev – 30. november. <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-andresepaev.php>, (04.03.2018).

BERTA *a*. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Eesti rahvakalender. <http://www.folklore.ee/Berta/rahvakalender.php>, (08.04.2018).

BERTA *f*. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Madisepäev - 24. veebruar. <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-madisepaev.php>, (23.03.2018).

BERTA *c*. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Nigulapäev – 6. detsember. <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-detsnigulapaev.php>, (04.03.2018).

BERTA *d*. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Luutsipäev (luutsinapäev, luutsnapäev, luutsi) – 13. detsember. <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-luutsipaev.php>, (04.03.2018).

BERTA *g*. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Pendipäev – 21. märts. <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-pendipaev.php>, (04.03.2018).

BERTA *e*. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Tuhkapäev. <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-tuhkapaev.php>, (22.03.2018).

Cole, J. 2007. *Tähtpäevade aastaring*. Tallinn: Kirjastus Sinisukk.

Eesti Entsüklopeedia 7. 1994. Tallinn: Eest Entsüklopeediakirjastus.

Eesti rahvakalender I. 1970. Koost **Lätt, S.** Tallinn: Eesti Raamat.

Eesti rahvakalender V. 1991. Koost **Hiemäe, M.** Tallinn: Eesti Raamat.

Eesti rannikualal lõpetas nuudipäev jõuluaja. 2010. <http://uuseesti.ee/26168>, (20.05.2018).

Garšnek, I., Särg, T. & Sepp, A. 2012. *Muusikaõpik gümnaasiumile II. 19. sajandi muusika. Eesti muusika kujunemine.* AS Bit.

Haridussüsteemi roll vaimse kultuuripärandi hoidmisel. 2012. Trükis: Vaimne kultuuripärand. Vaimne kultuuripärand Eestis. UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon, lk 26-27.

Hiimäe, M. 1998. *Rahvakalendri tähtpäevi.* Tallinn: Koolibri.

Hiimäe, M. 2002. *Rahvakalender.* Rmt: Saaremaa 1. Loodus. Aeg. Inimene. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 542- 548.

Hiimäe, M. 2008. *Tähtpäevade aastaring.* Rmt: Eesti rahvakultuur. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus, lk 330-345.

Hiimäe, M. 2013. Milleks meile küünlamarjapäev? *Akadeemia*, nr 12, lk 2123-2137.

Kikas, E. 2015. *Sissejuhatus üldpädevuste käsitusse.* Rmt: Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes. Üldpädevused ja nende arendamine. Tallinn: Eesti Ülikoolide Kirjastus OÜ, lk 63-71.

Kriips, H. 2017. *Klassi juhtimine. Kuidas saavutada õppivat, sõbralikku ja kokkuhoidvat klassi.* Tartu: AS Atlex

Kultuuripärandi aasta Eestis. s.a. <https://www.parandiaasta.ee/kultuuri-parandi-aasta-eestis/>, (03.02.2018).

Kõivupuu, M. 2013. Püüd hõlmata hõlmatamatut ehk põgus sissevaade meie kultuuripärandisse ning sellele pühendatud aastasse pärandisaadiku pilguga. *Akadeemia*, nr 12, lk 2206-2221.

Leisi Keskkooli arengukava 2017 – 2019. 2017.

<https://www.riigiteataja.ee/aktiilisa/4100/6201/7010/LKKarengukava.pdf#>, (13.04.2018).

Leivo, K. 2013. Pärimuskultuur ja –muusika tänapäeval. *Sirp*, 08.08.

<http://www.sirp.ee/s1-artiklid/c5-muusika/paerimuskultuur-ja-muusika-taenapaeval/>, (09.09.2018).

Lukka- Jegikjan, E. s.a. *Tähtpäevade ja pühade tähistamisest Viljandi*

Kultuuriakadeemias. <https://www.folklore.ee/tagused/nr32/lukka.pdf>, (9.02.2018).

Lään, C. 2017. *Rahvakalendri tähtpäevi. Eesti rahvakombed väikestele ja suurtele.* Tallinn: TEA Kirjastus.

Mis on folklooriliikumine ja kes seda kannavad? s.a.

http://www.baltica.ee/Mis_on_FOLKLOORILIIKUMINE_ja_kes_s_201, (08.03.2018).

Mis on pärimuskultuur? s.a. http://www.baltica.ee/Mis_on_PARIMUSKULTUUR_200, (08.03.2018).

Muldma, M. 2007. *Muusika õpetamine.* Rmt: Klassiõpetajale õpetamisest. Abimaterjale pedagoogiliseks praktikaks. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, lk 83-92.

Noorsootöö. 2017. *Noorsootöö struktuurid.* Haridus- ja Teadusministeerium.

<https://www.hm.ee/et/tegevused/noortevaldkond/noorsootoo>, (27.04.2018)

Noorsootöö seadus. 2010. [RT I 2010, 44, 262.](https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694) <https://www.riigiteataja.ee/akt/13340694>, (18.03.2018).

Noorsootöö õpik. 2013. Sihtasutus Archimedes Euroopa Noored.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. 2010. RT I, 29.08.2014, 20.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>, (11.03.2018).

Põhikooli riiklik õppekava. 2011. RT I, 14.01.2011, 1; RT I, 29.08.2014, 20.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/129082014020>, (11.02.2018).

Pärimuskultuur (gümnaasiumile). 2007.

http://www.baltica.ee/sisu/336_608_26_Parimuskultuuri_aine_oppekava_gumnaasiumile.pdf, (09.03.2018).

Rahvakalendris valitseb 12. märtsi nimes segadus. 2002. *Eesti Päevaleht*, 11.03.

<http://epl.delfi.ee/news/melu/rahvakalendris-valitseb-12-martsi-nimes-segadus?id=50917210>, (22.03.2018).

Rahvakultuur. 2016. Kultuuriministeerium. <http://www.kul.ee/et/tegevused/rahvakultuur>, (8.02.2018).

Reitav, U. 2013. *Noorsootöö koolis.* Rmt: Noorsootöö õpik. Tallinn: Sihtasutuse Archimedes Euroopa Noored Eesti büroo, lk 213-231.

Rüütel, I. & Tiit, E.-M. 2005. *Pärimuskultuur Eestis – kellele ja milleks I osa*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Siig, K. 2013. *Kunstimeetodite rakendamine õpilaste võimete, oskuste, huvide ja vajaduste tuvastamisel ning realiseerimisel*. [Loov-praktiline lõputöö]. Tartu Ülikool Viljandi Kultuuriakadeemia.

http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/31932/siig_karin_2013.pdf?sequence=1&isAlloved=y, (01.03.2018).

Sooväli-Sepping, H. 2013. Kelle oma on pärand? Kultuuripärandi jätkusuutlikkusest Eesti pärandipoliitika kontekstis. *Akadeemia*, nr 12, lk 2222-2235.

Särg, T. s.a. Õuesõppe pedagoogika ja kultuuripärand.

<https://sisu.ut.ee/keskkond/%C3%B5ues%C3%B5ppe-pedagoogika-ja-kultuurip%C3%A4rand-taive-s%C3%A4rg?lang=en>, (08.03.2018).

UNESCO vaimse kultuuripärandi kaitse konventsioon. 2018.

http://www.rahvakultuur.ee/Vaimne_kultuuriparand_2674?s=113, (09.03.2018).

Vaimne kultuuripärand. 2015. Rahvakultuurikeskus.

http://www.rahvakultuur.ee/Vaimne_kultuuriparand_2674, (8.02.2018).

Vaimne kultuuripärand. s.a. <https://www.parandiaasta.ee/vaimne-kultuuriparand/>, (10.02.2018).

Vahtré, L. 1991. *Maarahva tähtraamat*. Mixi.

Vahtré, L. 2000. *Eestlaste aeg. Uurimus Eesti rahvapärase ajaarvamise ajaloost*. Varrak.

Vapper, T. 2012. Kõikide aegade kasvukultuurist on midagi õppida. *Õpetajate Leht*, Nr 44, 07.12.

Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad. 2009. Toim Kulderknup, E., lk 17.

http://oppekava.innove.ee/wp-content/uploads/2015/07/Oppevaldkonnad_Alusharidus.pdf, (10.02.2018).

Õunapuu, P. 2001. *Pühad ja kombed*. Tallinn: Tänapäev.

Õunapuu, P. 2010. Rahvakultuuri mõjutanud tegurid.

http://stage.estonica.ee/et/Kultuur/Rahvakultuur/Rahvakultuuri_m%C3%B5jutanud_tegurid/, (07.03.2018).

LISAD

Lisa 1 Leisi Keskkoolis tähistatud rahvakalendritähtpäevad

<h1>TÄHTPÄEVAD</h1> <p>RAHVAKALENDRI TÄHTPÄEVADE TÄHISTAMINE LEISI KESKKOOLIS.</p> <p>.....</p>	
Mihklipäevalaot	29.09 MIHKLIPÄEV Kooskäimiste aeg, sest sel päeval lõppeb karjatamishooaeg ja karjaste tööleping-karjane sai kooli minna. Mihklipäevast alustati talviste tähtpäevade arvestamist, sel päeval tööd ei tehtud.
14.10 KOLLETAMISEPÄEV Sügisene periood, märkis talve algust looduses- lehed ja vili on värvi muutnud.	Sügisnäitus I.-4.klassi joonistused "Sügisest"
Viktoriin ilmastikunähtustest	28.10 SIMUNAPÄEV Iseloomustab ilmavanasõna, mis märgib maa ja vete külmumist: Siim teeb sillad, Nigul lööb naeltega kinni.
2.11 HINGEDEPÄEV Sügisene periood, kus oodati koju lahkunud esivanemate hingi. Hingedele kattis pererahvas laua. Hingedeajal oli keelatud müra tegemine, naljatamine, naermine, kisamine, kärarikkad tööd. Samuti olid keelatud villa ja lõngaga seotud tööd.	Kontsert
Tutvustus Maskide tegemine ja näitus Söetehnikas piltide näitus	10.11 MARDIPÄEV Tuntud rahvakalender, mida teame mardisantide ehk martide ringijooksmise tõttu (mardilauapäeva). Mardid on väga lärmakad ja tumedates riides, kelle tuleks tõi kaasa viljaõnne.
25.11 KADRIPÄEV Vana ja rikkalik kombestik, mis tagas karjaõnne, kadrilauapäeval liiguvad ringi kadrisandid.	Tutvustus Kübarate disainimine Kadrikarneval Kadrisanditamine

TÄHTPÄEVAD

RAHVAKALENDRI TÄHTPÄEVADE TÄHISTAMINE LEISI
KESKKOOLIS.

.....

Tutvustus ja viktoriin
Advendi kontserdid
Klasside kaunistamine

30.11 ANDRESEPÄEV

Algab advendiaeg, külma ja talve
saabumise päev, mis lõpetab
kadrisula.

6.12 NIGULAPÄEV

Ilmade külmemise tähis- „Siim
tegi sillad ja Nigul needib need
kinni“

Tutvustus

Jõulukaartide näitus

13.12 LUUTSINAPÄEV

Alates luutsinapäevast
koristatakse ja kaunistatakse
kodusid, et jõulupühadeks
valmis olla.

21.12 TOOMAPÄEV

Jõuluaja algus, väga rikkalik
kombestik.

Jõululaat
Jõulutervitus
Kirikukülastus
Jõulupeod

6.01 KOLMEKUNINGAPÄEV

Lõppes jõuluaeg, olles ühtlasi
jõuluaja viimane püha.

Ristsõna "Pühad
pühitakse toast välja"

7.01 NUUDIPÄEV

Lõppes saartel ja rannikul
jõuluaeg.

14.01 TALI HARJAPÄEV
17.01 TÕNISEPÄEV
25.01 PAAVLIPÄEV

Tutvustus
Viktoriin (Kahoot)
Joonistused talvest

Talve keskpaik.

TÄHTPÄEVAD

RAHVAKALENDRI TÄHTPÄEVADE TÄHISTAMINE LEISI
KESKKOOLIS.

.....

2.02 KÜÜNLAPÄEV

Näidend

Talvekeskpaik, iseloomustab „talve süda lüüakse lõhki”. Esimene suurem naistepüha. Algas kangakudumine, mis kestis jüripäevani.

9.02 LUUVALUPÄEV

Puhkepäev – tuli hoiduda töötegemisest, eriti aga luude ja liikmete koormamisest, et need oleksid terved ega valutaks.

Tutvustus
Eesti rahvamängud

13.02 VASTLAPÄEV

Tutvustus
Vastlavurri õpituba
Liu laskmine ja
teatevõistlus
Vastlalaulud

Liikuv püha. Vastlapäev lõpetas jõuludega alanud talvise lõbustusaja ja alustas suurt paastu, mis kestab lihavõttepühadeni. Iseloomustab liulaskmine, vastlavurr, vastlakukkel, hernesupp.

14.02 TUHKAPÄEV

Oluline oli tubade puhastamine ja laiskuse või tuhkapoisi välja saatmine.

Tuhapoisi tegemine
Virtuaalsed kärbsed

24.02 MADISEPÄEV

Tutvustus
Kärbeste meisterdamine

Rikkalik töökeeldude poolest-õmblemine ja nõela kasutamine
Putukatele ja mardikatele tuleb elu sisse sel tähtpäeval.

17.03 KÄÄDRIPÄEV

Ussidel tuleb elu sisse, Töökeeldus- ei tohtinud külvata, pesu pesta ega pead kammida.

Tutvustus

21.03 PENDIPÄEV

Sel päeval ei tohi metsast puid koju tuua ega ka terariistadega töötada.

TÄHTPÄEVAD

RAHVAKALENDRI TÄHTPÄEVADE TÄHISTAMINE LEISI
KESKKOOLIS.

.....

25.03

PAASTUMAARJAPÄEV

Tutvustus
Tegevused neidudele
Paastumaarjapäeva pidu
Pannkookide
küpsetamine

Tähtsamaid kevadtalviseid pühi, mille juures on olulisemad järgmised tunnused: kevade alguspäev, naistepüha, kapsapüha, maagilise edu meelitamise püha.

1.04

KARJALASKEPÄEV

Õeldi, et kari lastakse esimest korda välja. Peamised tegevused on seotud ennetava maagiaga, et tagada karja tervis, loomade kojutulek ja sigimine.

Tutvustus
info kogumine
vanavanematelt

22.03 - 26.04

LIHAVÕTTED, KEVADPÜHA

Tutvustus
Munade värvimine
Munade otsimine
Munade veeretamine
'Muhu muuseumi
külastamine

Lõppes tuhkapäeval alustatud paastuaeg. Lihavõtetega algav noorte kevadise kooskäimise ja lõbutsemise aeg. Oluline oli kiigelkäimine.

14.04 KÜNNIPÄEV

Künnipäevaks pidid kõik põllutööriistad korras ja seatud olema, sellest päevast algasid põllutööd.

Tutvustus

23.04 JÜRIPÄEV

Tutvustus
Orienteerumine
Jüriöö jooks

Kevadtööde algus. Karjalaske- ja põllunduspüha.

Autorid: Kelly Erin-Uussaar ja Sindy Saarkoppel

Lisa 2 2017/2018 õppeaasta tähtpäevade eelarve

2017/2018 õppeaasta tähtpäevade eelarve

Tähtpäev	Tegevus	Auhind	Korraldus	Summa
Kolletamispäev	Sügisnäitus		11,98 €	11,98 €
Simunapäev	Viktoriin	9,18 €		9,18 €
Hingedepäev	Kontsert		4,17 €	4,17 €
Mardipäev	Maskide tegemine		2,30 €	2,30 €
Kadripäev			41,15 €	41,15 €
Andresepäev	Advendihommikud		19,79 €	19,79 €
	Kooli kaunistamine		25,74 €	25,74 €
Luutsinapäev	Jõulukaardid		2,61 €	2,61 €
Jõulud	Jõulupidu		57,43 €	57,43 €
Kolmekuningapäev				5,75 €
Nuudipäev	Ristsõna	5,75 €		
Talve keskpaik	Viktoriin	5,41 €		5,41 €
Vastlapäev	Vastlavurr		10,07 €	10,07 €
	Teatevõistlus	4,41 €		4,41 €
Paastumaarjapäev	Tegevused	26,19 €		26,19 €
	Pidu		8,75 €	8,75 €
Lihavõtted	Munade kaunistamine		38,50 €	38,50 €
	Koolimaja kaunistamine		27,39 €	27,39 €
Jüripäev	Orienteerumine	17,50 €		
		68,44 €	249,88 €	318,32 €

Lisa 3 Mihklipäeva tutvustus

Rahvakalendri tähtpäev- MIHKLIPÄEV

Mihklipäeva tähistatakse 29. septembril.

Mihklipäev oli pidude ja kooskäimiste aeg, sest siis lõppes karjatamishooaeg ning karjaste tööleping. Karjane võis kooli minna.

Tähtpäev lõpetab põllutööd ja väliskarjatamise. Mihklipäeval tööd ei tehtud.

Mihklipäeval vaadati üle talvevarud, peeti karja- ja lõikusepüha, tähistati suviste välistööde lõppu, prooviti uudsetoitu ning käidi mihklilaadal. Laadal käidi müümas, ostmas ning ka ajaviiteks .

Mihklipäevast algasid naistel tubased tööd ja tegemised, meestele jäi veel vaid metsatöö.

Suurema püha puhul valmistati tunnustoidu ehk lambaliharoogade (kõikvõimalikud lambalihast ja -verest valmistatud toidud: lambapraad, -supp, käärid) kõrval värsket leiba-saia, kooke ja muud. Oli ju ka algamas hingedeae esivanemate koju ootamise ja kostitamiseaeg. Kõrsetati naureid ja kaalikaid.

Peipsi-äärsetes ja Setumaa külates kehtisid pühad kolm päeva: käidi sugulastel külas ja pidutseti.

Mihklipäevast lõppes valge ja soe suveaeg, siis alustati talviste tähtpäevade arvestamist (mihklist kuus marti, mardist kaks katri, kadrast neli jõulu).

Teksti koostamiseks kasutasin:

BERTA. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Mihklipäev – 29. september <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-mihklipaev.php>, (24.09.2017).

Eesti rahvakalender V. 1991. Koost **Hiimäe, M.** Tallinn: Eesti Raamat.

Hiimäe, M. 1998. *Rahvakalendri tähtpäevi*. Tallinn: Koolibri.

Lisa 4 Simunapäeva viktoriin

Simunapäev 1.-6. klass

1. Mis kõrgub õues kui mägi, aga toas voolab kui jõgi? - **LUMI**
2. Missugust palli ei saa põrgatada? – **LUMEPALLI**
3. Kes raiub ööd ja päevad läbi, ilma et laastugi lendaks? - **PAKANE**
4. Millise tuulega võis oodata Mary Poppinsi tulekut? - **IDATUULEGA**
5. Milline värvus on vikerkaare väliskaarel?
 - a. **Punane**
 - b. Kollane
 - c. Roheline
 - d. Sinine
6. Vinta.vänta, kõnta-känta, silmapilgu sihvatus? – **VÄLK**
7. Siim teeb sillad, Nigul lööb naeltega kinni? – **maa ja vete külmumine**

4.-6. klassile läheb edasi...

8. Kumb kestab kauem, kas välk või müristamine? - **Müristamine**. Välk kestab murdosa sekundis, müristamine aga mitu sekundit.

Simunapäev 7.-12. klass

1. Mis kõrgub õues kui mägi, aga toas voolab kui jõgi? - **LUMI**
2. Missugust palli ei saa põrgatada? – **LUMEPALLI**
3. Kes raiub ööd ja päevad läbi, ilma et laastugi lendaks? - **PAKANE**
4. Milline värvus on vikerkaare väliskaarel?
 - a. **Punane**
 - b. Kollane
 - c. Roheline
 - d. Sinine
5. Kes või mis ehitab silla ilma kirvest kasutamata? - **PAKANE**
6. Mis see on – vanal vakal uus kaas? – **JÄRVELE TEKIGINUD JÄÄ**
7. Missugusesse panka ei pane keegi raha? - **JÄÄPANKA**
8. Kes raiub ööd ja päevad läbi, ilma et laastugi lendaks? – **PAKANE**
9. Mis on pikem kui kirikutorn, aga peenem kui pajuvits? – **VIHM**

10. Soolane vesi külmub...

Kiiremini kui mage vesi

Aeglasemalt kui mage vesi

Sama kiiresti kui mage vesi

Ei külmu üldse.

11. Siim teeb sillad, Nigul lööb naeltega kinni? – **maa ja vete külmumine**

Küsimuste koostamisel kasutasin:

Mõista, mõista, mõlle-rõlle. Eesti mõistatuste e-anatoloogia. Ilmastik, taeva laotus, ajaarvamine. <http://www.folklore.ee/~kriku/MOISTA/ilmaeg.htm>.

Eesti sõnamängud. http://www.folklore.ee/Sonamang/variantide_jargi_kahanev

Mälumängud lastele. 2010. Kirjastus Cum Laude OÜ.

Ühe minuti viktoriin. 2016. Tlk Kons, A. Koolibri.

Lisa 5 Hingedeaeg

Kätte on jõudnud november ning novembrikuud nimetatakse talvekuuks ja hingedekuuks.

„Taavi ja isa astusid mööda metsateed. Ühel pool teeserva lookles kiviaed. Vanaema ja vanaisa olid kord veeretanud suured põllukivid metsaserva ja istutanud tee äärde puud. Nüüd olid nad kasvanud kõrgele taevasse. Keset metsatukka oli väike tiik. Esimene jää praksus poisi jalgade all. See oli koht, kus kunagi käisid taat ja eit. Siin kõndis poiss isa käekõrval. See on esiisade maa.“

„Hingedeajal tulevad lahkunud hinged maa peale. Küllastavad kodusid ja puhkavad oma voodites. See on aeg, kus saame neid tänada elatud elu eest.“

Vanarahvas räägib, et hingedepäeval ei tohtinud teha müra, majades pidi olema vaikne. Kodudes ei tohtinud teha õhtuseid töid, kuna usuti, et hinged saabuvad õhtusel ajal. Vanasti pandi hingedele süüa, kõeti saun ja seati voodid üles.

Ka ilma kohta ennustati hingedepäeval, kui hingedepäeval on lumi maas, saab terve talve kelgutada.

Homme 2. novembril on hingedepäev. Hingedepäeval süüdatakse küünlad, siis hinged rõõmustavad, et neid valgusega meeles peetakse. Hoiame ka meie meeles oma lähedasi ning süütame homme küünla, sest mineja peab ikka aeg-ajalt üle öla tagasi vaatama.

Kasutatud: **Lään, C. 2017.** Rahvakalendri tähtpäevi. Eesti rahvakombed väikestele ja suurtele. Tallinn: TEA Kirjastus.

Lisa 6 Mardipäeva kuulutus

MIS ON MARDIPÄEV?

TULE VAATA, MÄNGI JA KUULA TEISIPÄEVAL, 7. NOVEMBRIL

Kell 9.15-9.25 1. - 3. KLASS

Kell 10.10-10.20 1. - 3. KLASS

Kell 11.05-11.25 7. - 12. KLASS

Kell 12.10-12.20 4. - 6. KLASS

AULAS

KOLMAPÄEVAL, 8. NOVEMBRIL TULE TEE KLASSIGA MARDIPÄEVA MASK

KLASSILE ON AULAS OLEMAS.

KAARID;

FABER;

PLIHATSID.

KÕIK MUU VÕTA ISE KAASA - OLGE LOOVAD!

Lisa 7 Kadripäeva kuulutus

Mis on kadripäev?

Tule kuula esmaspäeval, 20.11
kell 12.10 5.-12. klass
kell 13.05 1.-4. klass

Teisipäeval, 21.11

Tule tee klassiga kadripäeva kübarat!
Toimub kõikides vahetundides!

Kindlat on olemas igale klassile kübar ja käärid.
Laaal on pabereid, pliinatseid, kleeplinti ning natuke sädelevat.
Kõik muu, mida soovite lisada, võtke ise kaasa - olge loovad!

Autor Silvar Mehik

Lisa 8 1. klassi kadrisanditamise programm

24. november. Buss väljub kadrisantidega kell 11.45 koolimaja eest.

Kadripere: Kadriema, kadrititt ja kadrilapsed.

Kadrisandid külastavad:

1. Kell 11. 40 Leisi Keskkoolis Saare maakonna TORE juhendajate koolitajate gruppi;
2. Kell 12.00 Pärsama lasteaeda;
3. Kell 12.20 Pärsama hooldekodu.

KAASAS : 1. KELLUKE, MIDA KASUTADA ÕUE PEALE MINEKUL- HALVA HOIAB EEMAL;

2. OKASPUU OKSAST VITSAKIMP- ÕRNALT PUUDUTADES PERERAHVAST NING SOOVIDES „TERVIST! TERVIST! TERVIST“

3. VILJATERAD- soovida karjaõnne “viskan sisse karjaõnne, läve alla lasteõnne, kamberisse kosjaõnne, ette tuppa eide õnne, taha tuppa taadi õnne”.

1. ENNE TUPPA SISENEMIST:

KADRILAU

2. TUPPA SISENEDES (KÕIK KOOS):

TERE ÕHTUST PERENAIN

MINU KÕHT ON ETTE VAENE.

PALUN NATUKENE LEIBA,

EGA SEE POLE VÕIGA.

3. KADRI TARKUSED (KADRIEMA KÜSIB):

1. KUIDAS SAAB 18 POOL ÄRA VÕTTA, NII ET KÜMME JÄÄKS ALLES?

-KUSTUTAD ALUMISE POOLE ARVUST ÄRA, JÄÄB 10.

2. MISSUGUNE HAMMAS EI SAA HAMMUSTADA? - NALJAHAMMAS
3. MISSUGUSEL NINAL EI OLE KUNAGI NOHU? - KINGANINAL
4. MILLISTEST NÕUDEST EI SÕÖDA? - JALANÕUDEST
5. MISSUGUSEID PÜKSE EI SAA JALGA PANNA? - ARGPÜKSE

4. MÕISTATUSED (KADRILAPSED):

1. SEEST SIIRU-VIIRULINE, PEALT KULLAKARVALINE? – SIBUL
2. LIPP LIPI PEAL LAP LAPI PEAL ILMA NÕELA PISTMATA? - KAPSAS
3. NELI HOBUST TALLIS, VIIES JOOKSEB ÜMBER TALLI? - SUKAVARDAD
4. ÜKS TUBA, VIIS KAMBRIT? - SÕRMKINNAS
5. NELI TEEVAD ASET, KAKS NÄITAVAD TULD, ÜKS LÄHEB MAGAMA? – KOER HEIDAB MAGAMA

5. TANTS „SOKUKENE“

6. TOAST VÄLJUDES:

„VISKAN SISSE KARJAÕNNE, LÄVE ALLA LASTEÕNNE, KAMBERISSE KOSJAÕNNE, ETTE TUPPA EIDE ÕNNE, TAHA TUPPA TAADI ÕNNE“

Kasutatud allikad:

Lään, C. 2017. *Rahvakalendri tähtpäevi*. Eesti rahvakombed väikestele ja suurtele. Tallinn: TEA Kirjastus.

Eesti mõistatused. 2012. Koost Krikmann, A., Krikmann, J.

<http://www.folklore.ee/moistatused/>, (10.10.2017)

Eesti sõnamängud. 2003. Koost Voolaid, P., Kuusk, R. <http://www.folklore.ee/Sonamang/>, (10.10.2017).

ANDRESEPÄEV

30. novembril tähistatakse andresepäeva- algab jõuluootus.

Andresepäev on talve järkjärguline tulek.

Andresepäeva tavad levisid ka Eestis, kuid on unustuste hõlma vajunud.

Tavaks oli ennustamine- veenõu voodi alla panna, sillake peale- unes näed tulevast üle silla minemas.

Kohased olid ka pöördumised Andrese poole: „Andresepäeva õhtul peseb tüdruk silmad ja jätab magama heites kuivatamata, silmarätiku paneb aga ise oma padja alla, öeldes: „Ehos, mehos, püha Andreas, näita mulle mu südame armukest!“ Siis peaks see tulevane armukene ööse silmi kuivatama tulema. (Jõhvi, 1892)

Mida ei tohi kindlasti teha

Mitte mingil juhul ei tohi sellelt, keda unes näed, midagi vastu võtta ega temale anda. Vanad hirmutuslood räägivad, et tõenäoliselt võtad sa tema käest ära midagi, mis tõmbab talle kaela pahandusi. Ei maksa ka unes kellelegi midagi anda – tõenäoliselt annad ära midagi, milleta ei saa enam kuidagi hakkama.

Ei maksa asjatult pöörduda inimeste hingede ja vanade jõudude poole.

Andresesandid ja andresed

Andresed olid mehed. Ringi käidi maskeeritult või tahmaga määratud näoga, laulmise eest saadi andeid. Vahel on maskeeritutel olnud kaasas hark ja nad on kontrollinud käsitöid. Lauluna on kasutatud mardi- ja kadrilaule, refrääniga "Andres, Andres".

Jõulude tulekut märgib vanasõna: „Andrus, aus mees, annab jõulud, Toomas, tore mees, toob jõulud.“ Jõuluootus tähendab ettevalmistusi aasta kõige suuremaks pühaks- lapsed õppisid jõululuuletusi, toad koristati, toidu tegemine, jõuluehete valmistamine, tubade kaunistamine.

Praegusel ajal annab jõulude lähenemisest märku kaunistatud vaateaknad, elektriküünaldes tänavad ja puud ning adventiaja tähistamine, mida teeme ka MEIE KOOLIS!

Teksti koostamiseks kasutasin:

BERTA. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Andresepäev – 30. november.
<http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-andresepaev.php>, (29.11.2017).

Hiiemäe, M. 1998. *Rahvakalendri tähtpäevi*. Tallinn: Koolibri.

Lisa 10 Tähtpäevade viktoriin

VIKTORIIN 5. KLASS

Andresepäev ning tutvustatud ja tähistatud rahvakalendritähtpäevad

29.11. 2017

7. tund kell 14.20-15.05

Paberile kirjuta pinginaabriga koos sobiv vastus!

1. Millal tähistatakse mihklipäeva?
 - 27.09
 - 28.09
 - 29.09
2. Kuidas tähistasime koolis mihklipäeva?
3. Millal tähistatakse kolletamisepäeva?
 - 11.10
 - 12.10
 - 14.10
4. Kuidas tähistasime koolis kolletamisepäeva?
5. Millal on mardipäev?
6. Millal käivad kodudes mardisandid?
7. Millal on kadripäev?
8. Millal käivad kodudes kadrisandid?
9. Pange kirja mida teate andresepäevast? (Millal tähistatakse? Millega iseloomustate tähtpäeva?)

Lisa 11 II adventihommiku kava

JÕULUOOTUS

Jõulude tulek on talvise nigulapäevaga, astunud uude etappi. Nigulapäev on 6.detsembril. Mitmel pool on just siit loetud talve algust. Öeldakse, et Nigul needib - teeb tegelikult valmis selle talvesilla mille ehitamist oli alustanud juba Siim (28.oktoober simunapäev).

13.detsember luutsinapäev täpsemalt öeldes „tuleb luuaga“, mis tähendab lume sadamist – juba on vaja luuaga vehkida. Selle päevaga seostub ettekujutus aasta kõige pikemast ööst. Luutsinapäeva öö on nii pikk, et kotkas seda ööd magada ei jõua ja kukub puu otsast alla.

Vanasti käidi luutsis. Luutsiks tegid end poisid kui ka tüdrukud, kes vahetasid omavahel rõivaid eesmärgil et neid ära ei tuntaks. Luutsid käisid peredes luutsipäeva eelõhtul. Luutsid kontrollisid laste lugemisoskust ja põrandate puhtust.

„Siim teeb sillad (28.okt), Mart matab, Kadri katab, Andres arutab, Nigul needib, Luutsi tuleb luuaga, Toomas tuiskab.

Luuletus „Puhade tulekul“ autor Julius Oro

Jõulupuu ei ole meie algses rahvakombestik, kuid nüüd on ometi pöördumatult kinnistunud meie kombestikku. Varem mingi perega metsa jõulupuud kaunistama.

Luuletus „Kõige ilusam jõulupuu“ autor Leelo Tungal

Jõuluootus ei tähenda lihtsalt päevade loendamist, vaid ka ettevalmistusi üheks aasta suurimaks pühaks.

Luuletus „Jõulusoovid“ autor Leelo Tungal

Tekstide koostamiseks kasutasin:

Hiemäe, M. 1998. *Rahvakalendri tähtpäevi*. Tallinn: Koolibri.

Vahtre, L. 1991. *Maarahva tähtraamat*. Mixi.

Nigulapäev

6. detsember

„Talvine nigulapäev on üks vana kalendri aegadest säilinud pühadest, mida on tähistanud õigeusklikud Ida- ja Kagu-Eesti äärealadel. Seal on nigulapäeva peetud talve alguseks.“ Kevadine nigulapäev on 9. mail.

„Eeskätt on teatud seda kui ilmade külmenemise tähist ja mäletatud vanasõna, et Siim (simunapäev, 28. oktoober) tegi sillad, Nigul needib need kinni.“

Saarlased väidavad, et nigulapäeva öö on aasta pikim. „Siis pidavat kotkas puu otsast alla kukkuma, sest ta küüned väsivat oksast kinni hoides ära.“

ILM

„Kui on paha ilm, saab paha kevade. Algab talvetee üle vete, sest Nigul needib veed kinni.“

MUJAL

Nigulapäev on oluline püha Hollandis. Sel päeval käib ringi püha Nikolaus, kes toob lastele kingitusi.

Teksti koostamiseks kasutasin:

BERTA. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Nigulapäev – 6. detsember.
<http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-detsnigulapaev.php>, (05.12.2017).

Lisa 13 1.-6. klassi jõulupeo kava

1.-6. klassi JÕULUPIDU 10.30

Toomapäeva jutt Cindy ja 12. klassi tüdrukud (jutt peas)

Täna, 21. detsembril on meie rahvakalendritähtpäev TOOMAPÄEV, mis juhatab sisse jõulud. Meie jaoks on toomapäev täis jõulumuusikat ja aastalõpuelevust. Meie vanavanematele tähendas toomapäev kibekiireid pühade eelseid askeldusi, sest nüüd hakkas kehtima kõikide tööde keeld. Toomapäev oli oluline kurjade jõudude peletamise aeg. Mustus ja laiskus löödi kodust minema Tahma-Tooma või Must-Tooma kaltsuõlenukkude näol, mis rändasid uue aasta saabumiseni ukse tagant ukse taha. Tuleb vaadata hoolega, et Tahma- Toomas ukse taha ei jääks, muidu oleme terve aasta laisad ja lohakad. Toomapäeval pestud pesu saab valgeks ja puhtaks. Ainult pimedas ei tohtinud pesu õue jätta, muidu määrib Tahma-Toomas pesu ära.

1. **6. klassi bänd** ning esitusse tulevad „**Ootan tuult**“ ja „**Aisakell**“
2. **2. klassi õpilane** esitab Olivia Saare luuletuse "**Päkapikk, kus peidad end?**"

Sindy ja 12. klassi tüdrukud (jutt peas)

Vanasti alustati ettevalmistustega jõuludeks, täpsemalt pidulauale hea ja parema valmistamist, sest toitu pidi jõuludel jätkuma jõuluaja lõpuni kolmekuningapäevani, 6. jaanuarini. Lisaks pere toitmisele hoolitseti ka loomade eest, et kõigil ikka tervist oleks. Vanasti küpsetati seakujuline leib, mis on kaunistatud põleva küünlaga. See on jõuluorikas, mida ei sööda jõulude ajal ära vaid viiakse kevadel loomadele, et nad terved ja tugevad oleksid.

3. Palume lavale **1. -4. klassi näitering** etendusega „**12 kuud**“
4. **Järgmisena esitame kõik koos** loo „**Läbi lume sahiseva**“
5. Järgmisena esinevad **4.-7. klassi** loovtantsijad etteastega „**Oled see sina, Jõuluvana?**“

Sindy ja 12. klassi tüdrukud (jutt peas)

24. detsember toodi vanasti kuuse asemel tuppa õled ja jõukamates peredes heinad. Õlgede abil ennustati- õlgi loobiti lakke ning see kellel rohkem kõrsi palkide vahele jääb on rohkem viljasaaki, sümboliseerib viljaõnne. Kodud kaunistati ka õlest jõulukroonidega- kroone ehiti munakoorte, lõnga ja riideribade, sulgede ja kõige kättesaadavaga. Praegu käib meil jõuluvana, aga varasematel aegadel käisid külas jõulusokk,-hani või –kurg.

Jõulusokk pritsis sabaga ja mökitas. Jõuluõhtul tuleb 9 korda süüa, siis tuleb hea ja rikas aasta. Lõuna- Eestis pidi lausa 12 korda sööma. Toit jäätakse ööseks lauale, et ka hingekeised saaksid süüa. „Kui kardad, et teed endale jõululauas süües liiga, siis pole viga, komme on selline.“

6. **4. klassi õpilane** esitab Olivia Saare luuletuse „Üks ja ainus“
7. **Järgmisena esitame kõik koos** loo „Oh, kuusepuu“
8. **1.-5. klassi** pilliring esitab jõululaulude popurrii
9. **1.-2. klassi rahvatantsijad** esitavad tantsu „Lõbus mölder“
10. Järgmisena kuulete **4. klassi luulekava „Jõuluangel“**
11. **5. klassi** solistid esitavad loo „Ootusaeg/Unistus“
12. **1.-5. klassi** pilliring esitab **valsid**
13. **3.-4. klassi rahvatantsijad** esitavad tantsu „Raksi Jaak“
14. Järgmisena esitavad **2. klassi kaks noormest** luuletuse „**Kust jõuluvana küll teab?**“
15. **1.-4.klassi** mudilaskoor esitab loo „Jõulumaal“
16. Järgmisena kuulete **4. klassi luulekava „Jõulud metsasügavuses“**

Sindy ja 12. klassi tüdrukud (jutt peas)

6. jaanuar kolmekuningapäev lõpetab jõuluaja- pühad pühitakse toast välja. Lapsed võivad jõulukuuse küljest ehted kokku korjata, maiustused ära süüa. Jõulukuused viiakse välja. Öeldi, et nüüdsest on päev juba kusesammu võrra pikem. **7. jaanuaril** tähistatakse nuudipäeva, mis lõpetab saartel ja rannikul jõuluaja.

17. **1.-2. klassi rahvatantsijad** esitavad tantsu „Plaukstin polka“
18. **3.-4. klassi rahvatantsijad** esitavad tantsu „Kalamies“
19. Meie jõulukontserdi **lõpetab „Tiliseb, tiliseb aisakell“, palun kõigil kaasa laulda.**

Vahetekstide koostamiseks kasutasin:

BERTA. Eesti rahvakalendri tähtpäevade andmebaas. s.a. Jõulud – 24. detsember-6. jaanuar. <http://www.folklore.ee/Berta/tahtpaev-joulud.php>, (11.12.2017).

Hiemäe, M. 1998. *Rahvakalendri tähtpäevi*. Tallinn: Koolibri.

Lään, C. 2017. *Rahvakalendri tähtpäevi*. Eesti rahvakombed väikestele ja suurtele. Tallinn: TEA Kirjastus.

Lisa 14 7.-12. klassi jõulupeo kava

7.-12. KLASSI JÕULUPIDU

- Jõulupeo kontserti alustab 8. klassi õpilane esitades Calum Scot'i loo „Dancing on my own“
- Järgmisena on teie ees **11.-12. klassi näidend**

LOOSIDA JÄRJEKORD 7.-9. KLASS

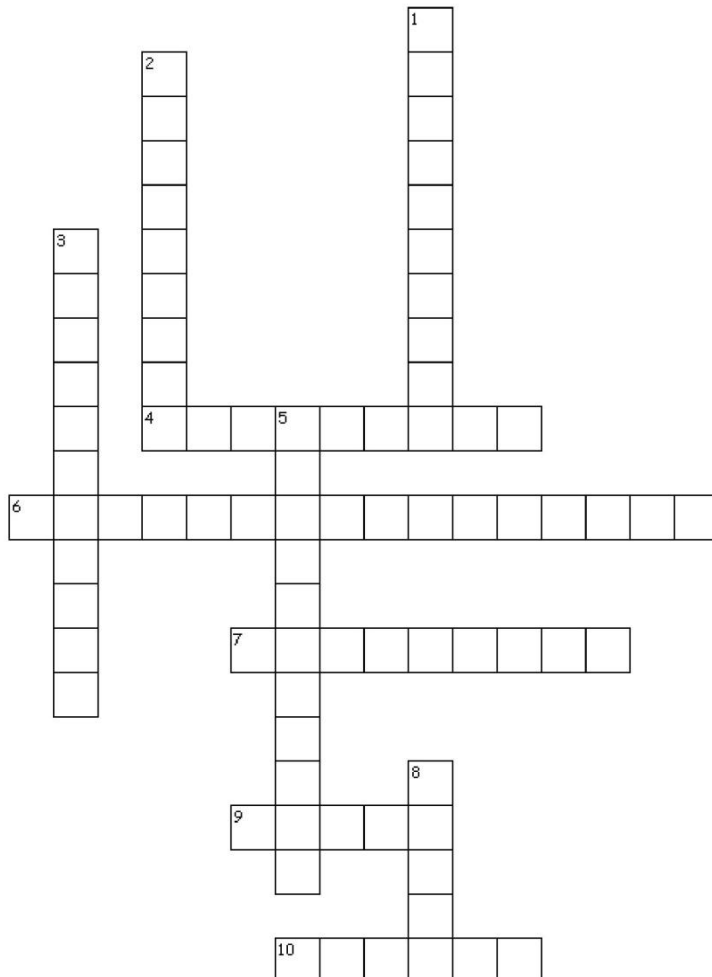
- Järgmisena**klassi** etteaste.
- **klassi** etteaste.
- Üllatus
- **klassi** etteaste.
- Meie jõulukontserdi lõpetab „Tiliseb, tiliseb aisakell“, palun kõigil kaasa laulda.

TEGEVUSED (etteastete vahel):

- 1. lennuki lennutamine kasti 3 osalejat (võib veel ühe võistkonna teha)**
- 2. soki sees asjad 2 võistkonda kuus liiget (võib veel ühe võistkonna teha)**
- 3. pudelile nööri keerutamine 2 (võib veel ühe võistkonna teha)**

Lisa 15 Ristsõna jõuluaja kommetest

Pühad pühitakse toast välja

Vasakult paremale

4. Vanasti visati peotäis heinakõrvi lakke, et ennustada tuleva aasta millist õnne?
6. Milline rahvakalendritähtpäev lõpetab jõuluaja?
7. 21. detsembri rahvakalendri tähtpäev
9. ...vorst (lõpeta sõna, söödakse jõulude ajal)
10. Mitu korda tuli jõuluajal süüa?

Alla

1. Mis on kaunistuse nimi, mida tehti jõulude ajal õlest?
2. Milline rahvakalendritähtpäev lõpetas vanasti saartel ja rannikul jõuluaja?
3. Ölg- või kaltsunukk, mis viidi perest peresse toomapäeval.
5. Seakujuline leib, mida küpsetati jõulude ajal.
8. Mis viidi kolmekuningapäeval toast välja?

Lisa 16 Künnapäeva näidend

Jutustaja: Lapsed mängisid suure lõngakorviga. Kord oli see paat ja siis jälle varjualune ning siis juba mängiti lõngakeradega kulli. Mäng oleks kestnud lõputult kuid vanaema tuli tuppa, prillid ninal, ja palus lõngakorvi tagasi anda.

1: „Vanaema, õpeta mind ka lõnga kerima“ (läheb vanaema juurde).

Vanaema: „Aga hakkame pihta.“

Jutustaja: Vanaema tuba on üks salapärase koht. Siin on suur laud. Laua on hulk karbikesi ja punutud korv lõngakeradega. Memm otsib lõngajupi üles ja pistab selle Maarjale kätte.

Vanaema: „Hakka nüüd kera algatust tegema. Ja iga järgmine keerukord põimi ümber oma käe, siis jääb lõngakera pehme. Kui tahad tihedat ja kõva lõngakera, siis ole hoolas ja keri tugevalt.“

Jutustaja: Vanaema juurde tulid ka teised lapsed.

Vanaema: „Näe, jaanuar juba ühel pool. Veebruariks tuleb aga kõik lõng valmis kedrata, siis algas vanasti talus järgmine suur töö- kangakudumine.“

1: „Aga, miks just veebruariks pidi kedrus valmis saama?“

Vanaema: “ Sest 2. veebruar on künnapäev- talve keskpaik. Lõuna-Eestis peeti künnapäeva veel eriti talve keskpaigaks, öeldi, et „külm süda lõhki.“ Künnapäeval algas kangaste kudumine ja on traditsiooniliselt naiste püha.“

Jutustaja: Tüdrukud leidsid vanaema laualt raamatuid ning hakkasid neid kordamööda ette lugema.

2: Künnapäeval lähevad ilmad valgemaks ja tares näeb kangamustrit kududa. Sel päeval ei tohtinud vokiiga kedrata, et hunt lambaid ei murraks.

3: Esimesena hakati kuduma linaseid kangaid, siis pleekisid need väga valgeks ning villasele kangale ei lähe koi sisse. Kui hakkad juhtumisi varem kuduma, siis neid häid omadusi ei ole.“

1: „Kuidas linased kangad valgeks pleekisid?“

Vanaema: „Kangad tõmmati hangede peale ja päike pleegitas linad valgeks.“

4: See oli iga perenaise suuremaks uhkuseks, kui jõudis enne naabrinaist töö valmis ja pani esimesena linad pleekima.

5: Künnapäev on talve süda, siis saab pool talve mööda. Rahvas rääkis, talvel hakkab teine silm vett jooksmas. Nüüd ei ole kevad enam kaugel ja päike paistab juba palju rohkem. Tähtpäeval on alati kaasas ka ilmaennustus ning seda ka künnapäeval.

Vanaema: „Kui künnapäeval on ilus päikesepaisteline ilm, siis saab head viljasaaki.“

1: „Tean, et see tähendas rikast leiva-aastat. Leib oli vanasti tähtis toit.“

5: Künnapäeva nimetatakse veel künlamarjapäevaks. Kirikukalendris on selle kohta ilus legend. Neitsi Maarja olivat sellel päeval oma Jeesuslapse esimest korda kirikusse viinud. Ja sel hetkel kui nad sisse astusid, süttisid kõik künlad iseenesest põlema.

1: „Vanaema, kus vanasti künlaid saadi?“

Vanaema: „Ega ei saadudki. Ikka ise tehti.“

1: „Kas siis künlaid saab ise teha?“

Vanaema: „Muidugi“

6: Peremees kogus juba varakult lambarasva ja meevaha. Künalde tegemine oli lihtne. Selleks oli vaja nõõrijuppi ja vedelaks sulatatud rasva. Siis hakkad nõõrijuppi sularasva sisse kastma. Iga kord hangub uus kiht rasva nõõri külge ja künal kasvab pikkusesse ja paksusesse. Künnapäeval on tavaliselt ilmad nii külmad, et künlaid on hea teha. Nad tahkuvad kiiremini.

Jutustaja: Künnapäev ongi rohkem naistepüha. Mehed olid nõus koduseid töid tegema ja naised käisid külapeal- pidasid mokalaata ja jõid naistepuna.

2: Künnapäeval juuakse naistepuna. Kui naistepuna juua, siis tuleb hea tervis, põsed on punased ja putukad ei tule suvel kiusama, et joome meie ka pärast naistepuna-jõhvikamahla.“

Vanaema: „Künnapäev on ka pudrupäev, siis söödi rammusat tanguputru.“

Jutustaja: Ning kui jõulust veel midagi järel on, siis võis küünlapäeval selle ära süüa. Saartel, Lääne-Eestis ja ka põhja aladel nimetati küünlapäeva viimaseks jõulupühaks. Saaremaal ja Läänemaal söödi ka jõulutoite, kas jõuludest ülejäänuid või jõulutoitude sarnaseid. Kohati toodi ka õled tuppa. Kuigi meil on ikkagi suuremaks traditsiooniks jäänud, et jõulud lõpetab 6. jaanuaril kolmekuningapäev ja saartel 7. jaanuaril nuudipäev.

3: „Seitse sikku, kaheksa karjalasku, kümme kündi, viisteist vihalehte“

6: Küünlapäeval loeti vanasti nädalaid:

Seitse sikku- sigade väljalaskmiseni paastumaarjapäeval 25. märts;

kaheksa karjalasku- karjalaskepävani 1. aprillini, kus loomad esimest korda kevadel laudast karjamaale viidi;

kümme kündi- künnipävani 14. aprillini, kus põldu kündma hakati;

viisteist vihalehte- vihtade valmistamiseni, jaanipäeva ajal 24. juunil.

Jutustaja: Kui mihkripäeval, 29. septembril lõppes karjatamishooaeg ja karjaste töölepingud, et karjane saaks kooli minna ning samuti lõppesid siis ka suviste ehk teenijate lepingud, siis küünlapäeval alustati teenistuslepingute sõlmimisega. Palgati aastasulaseid ja teenijatüdrukuid, suvilisi ja karjaseid.

Vanaema: „Ikka koos läheb töö palju kiiremini ning sellises tempos saangi enne naabri Mari linad pleekima panna.“

Jutustaja: Küünlapäev on meie rahvakalendris üks olulisi tähtpäevi, mida tähistatakse täna 2. veebruaril. Küünlapäeval hakkas majapidamises järgmine suur töö- kangakudumine. Küünlapäev on naistepüha, kus naised said kokku ja jõud naistepuna ehk küünlapuna, sest siis tuleb hea tervis, põsed on punased ja putukad ei tule suvel kiusama.

Näidend loodud **Lään, C. 2017. Rahvakalendri tähtpäevi.** Eesti rahvakombed väikestele ja suurtele. Tallinn: TEA Kirjastus. lk 93-106 ainestikul.

Lisa 17 Eesti rahvamängud

Luuvalupäev

Kell 9.15-9.25

MADU (Pöide), lk 10

Mängijad võtavad üksteisel kätest kinni, kusjuures üks mängija seisab ühte-, teine teistpidi. Esimene mängija on mao "pea", viimane mao "saba". Madu liigub siira-viira, kusjuures saba teeb suuri kaari. Mao pea ülesandeks on saba kinni püüda. Püüdmisel poeb mao pea läbi ka teiste käte alt. Läbipugemise ajal tuleb pöörelda osavalt ja mitte kätest lahti lasta. On saba püütud, hakkab ta peaks ja mäng kordub.

KÜLA TELEFON (Pühalepa), lk 78

Mängijad istuvad ringis, üks ringi keskel. Seesolija ütleb tasakesi ühele istujale sõna või lause, see ütleb edasi järgmisele jne, kuni on jõutud ringi viimasele. Seesolija küsib viimaselt, mis ta kuulis. Ei ühti sõna tema sõnaga, võetakse valesti kuulnult pant. Nii küsib seesolija vastupidises järjekorras läbi kõik mängijad. Iga valesti kuulnu annab panti.

Viimaks jõutakse välja õieti kuulnu juurde.

Mängu reegliks on nõue, et juhul, kui sõnumisaaja ei saanud ütlusest aru, ütleja seda enam korrata ei tohi ja teade antakse edasi nagu kuulnud.

Kell 10.10-10.20

KIVINÕID (Vana-kuuste), lk 14

6-10 mängijat jooksevad piiritletud, kuid mitte väga laialdasel maa-alal. Liisu teel määratakse üks mängijaist „kivinõiaiks“. Ta hakkab jooksjaid jälitama. Puudutatu on „ära nõiutud“ ja jääb „kivina“ seisma. Teda võib veel vaba olen kaasmängija käega puudutades „nõidusest“ vabastada. Nii käib võistlus nõia ja mängijate vahel. Mäng lõpeb tavaliselt siis, kui kõik mängijad on kivideks nõiutud.

JÕKKE – KALDALE! (Saarde), lk 30

Maapinnale joonistatakse kaks paralleelset joont, mis tähistavad „jõge“. Mängujuht annab järjest käsklusi: „Jõkke! Kaldale!“ Mängijad peavad hüplema täpselt käskluse järgi- joone vahele ja välja. Valesti hüppaja läheb mängust välja. Mängu võidab viimaseks jäänud hüppaja.

Kell 11.05-11.25

TAGUMINE PAAR, VÄLJA! (Tuntud üle kogu maa), lk 16

Mängijad asuvad kahekaupa kolonni. Kolonni ees asub püüdja, kes hüüab: "Ass, ass, tagumine paar, välja!" Kaks viimast mängijat kolonnist jooksevad teine teiselt poolt kolonni ette ja püüavad seal ühineda. Õnnestub neil see, asuvad nad kolonni etteotsa. Püüdja ülesanne aga on üks jooksjatest endale paariliseks püüda. Sel puhul hakkab üksikuks jäänud mängija uuesti püüdjaks ja mäng kordub.

KOHAVAHETUSMÄNG (Väike- Maarja), lk 93

Mängijad istuvad ringis toolidel, mängujuht keskel. Mängujuhil on käes suur korv. Ta räägib: „Oli korvitäis ilusaid õunu. Siis tuli suur koer ja ajas korvi küllakile. Korv kukub, kukub, läheb ümber, läkski ümber!“ Kui ta hüüab „Läkski ümber!“, vahetavad kõik istujad kohad, ainult mitte oma naabriga. Mängujuht jätab korvi maha ja püüab ühele vabale toolile istuda. Toolita jäänud mängija hakkab uueks mängujuhiks.

Kell 12.10-12.20

VISSUPULK (Leisi), lk 17

Mängijaid on 3-6. Vastavalt mängijate arvule lõigatakse niimitmetahuline pulk, kuipalju on mängijaid. Liisu järgi on iga mängija kord visata, teised aga sulgevad viskamise ajal silmad. Pulk visatakse mängijaile teadmatus suunas. Pärast viskamist avavad mängijaid silmad ja hakkavad üksteise võidu „vissupulka“ otsima. Leidja teeb oma tahule kriipsu. Seejärel sulgevad mängijad jälle silmad, pulka aga viskab järjekorras järgmine mängija. Algab taas otsimine. Kes mängijaist saab esimesena kokkulepitud arvu kriipse, on võitja.

Iga viskaja viskab pulga eri suunas, ligemale või kaugemale, rohkem või vähem peitu, nii et oleks huvitavam otsida.

„Vissipulka“ nimetati vanasti teopäevade tegemise ajal ka „päevapulgaks“, „vakupulgaks“, „teopulgaks“ ja „teopäevade tegemiseks“.

Kell 13.05-13.25

KOLMNURKNE MÜTS (Tallinn, Saarde), lk 79

Mängijad istuvad ringis ja laulavad järgmist salmi:

Mu mütsil on kolm nurka,

kolmnurkne on mu müts.

Kui poleks tal kolm nurka,

siis poleks ta mu müts.

Algul lauldakse salme täielikult. Hiljem aga tuleb sõna „mu“ juures vaikida ja näidata sõrmedega endale. Salmi järgmisel kordamisel vaikitakse ka sõnu „müts“ juures ja näidatakse sõrmedega enda pealaele. Sõna „on“ lauldakse igakord täie häälega. Sõna „kolm“ juures aga näidatakse kolme sõrme ilma lauluta, sõna „nurka“ juures tulevad esimesed sõrmed asetada nurga alla kokku jne. Salmi igal kordamisel tuleb sooritada täiendavalt üks tegevus ilma lauluta. Seega kujuneb laulmine kätega žestikuleerimiseks. See on kiire tempo juures küllaltki keerukas tegevus, mis tekitab segadust, nalja ja naeru. Eksijailt võib võtta ka pante.

MÄNGIATE VALIK!

Kasutatud allikas

Kalamees, A. 1973. *Eesti rahvamänge*. Tallinn: Kirjastus Eesti Raamat.

VASTLAPÄEV

LUMEGA

13.02

- VASTLAVURR

KELL 9.15 5.-6. klass
KELL 10.10 1.-4. klass
KELL 11.05 7.-12. klass

Aulas

VÕTA KAASA KAHE AUGUGA NÖÖP

- LIULASKMINE JA TEATEVÕISTLUS

KELL 13.25

Võta kaasa kelk ning jaga ka sõbraga!

VASTLAPÄEV

LUMETA

13.02

- VASTLAVURR

KELL 9.15 5.-12. klass
KELL 10.10 1.-4. klass

Aulas

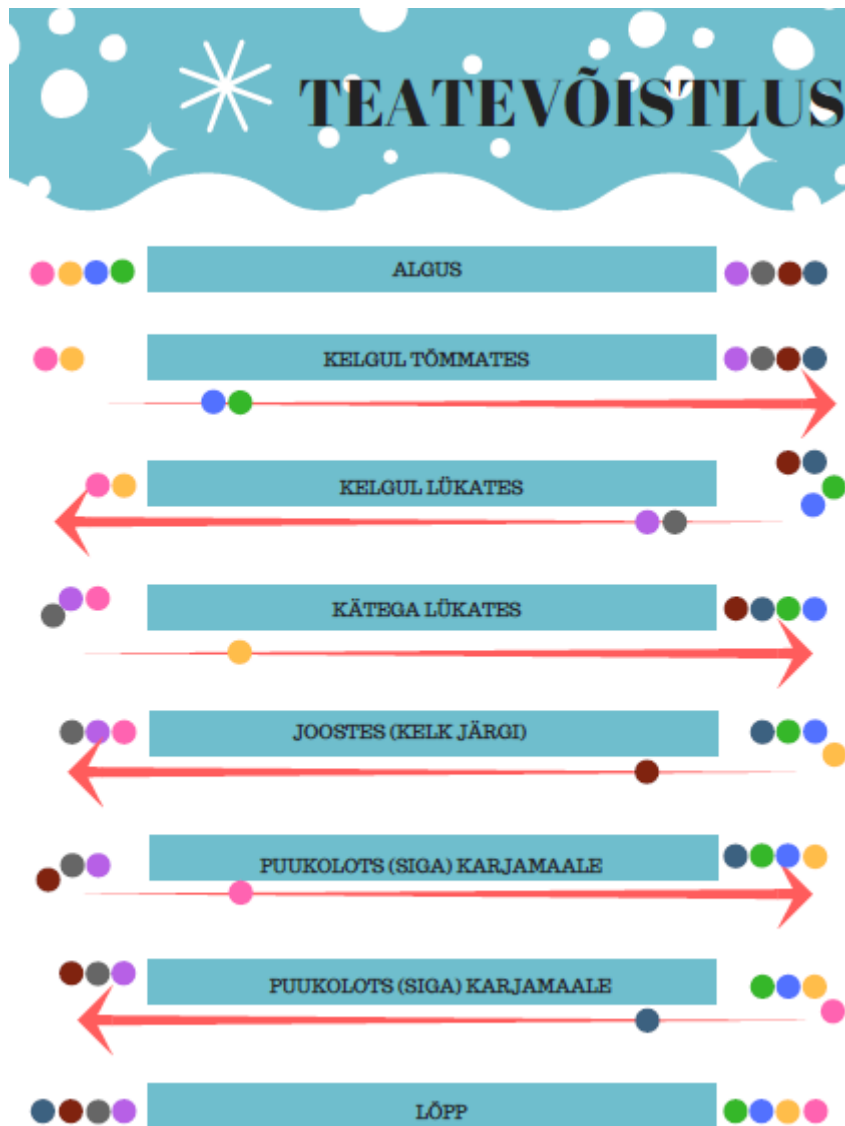
VÕTA KAASA KAHE AUGUGA NÖÖP

-TEATEVÕISTLUS

KELL 11.05 7.-12. klassid
KELL 13.05 4.-6. klassid
KELL 13.25 1.-3. klassid

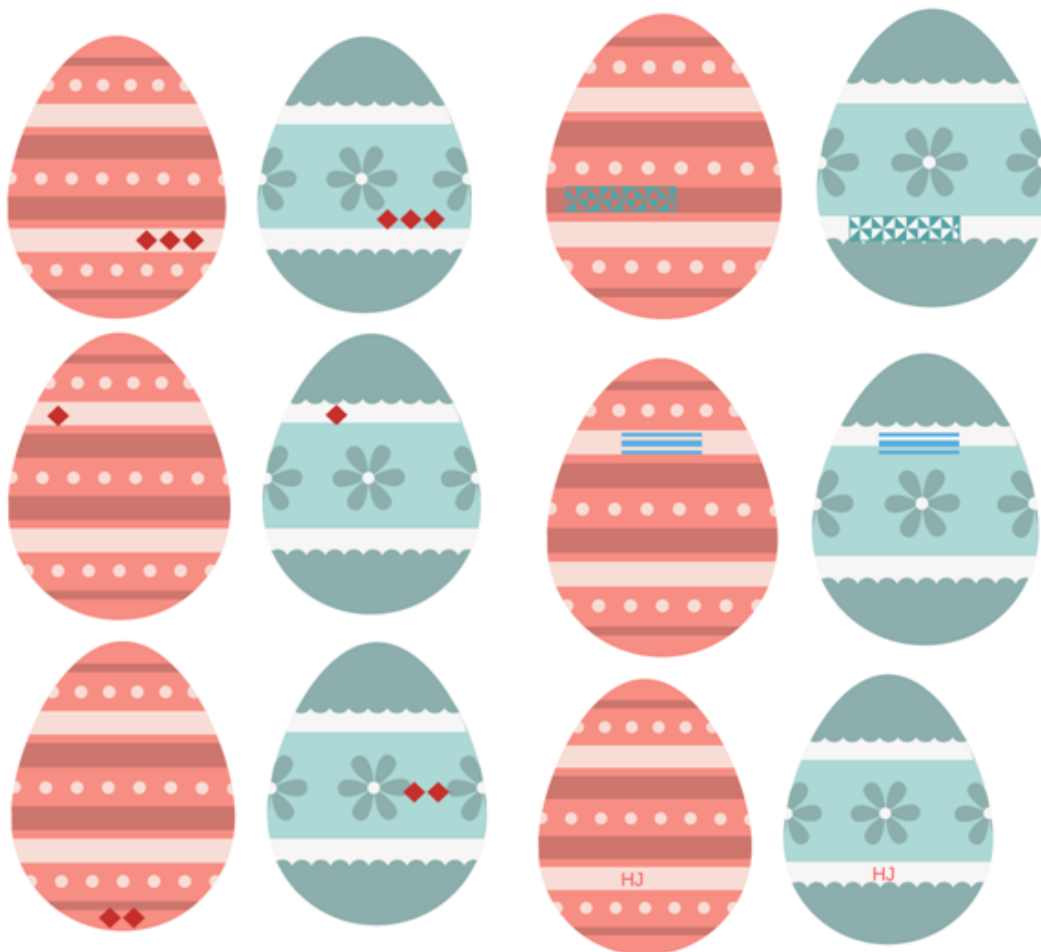
Klassist vähemalt üks 6 liikmeline
võistkond.

Lisa 19 Vastlapäeva teatevõistlus

Autorid: Kelly Erin-Uussaar, Sindy Saarkoppel, Leisi Keskkooli õpilasesindus

Lisa 20 Munade otsimine

Lisa 21 Jüripäeva viktoriin-orienteerumine

Mihklipäev

Millise tähtpäeva kohta käib järgmine lause: „Igal oinal omapäev“.

Vastus: Mihklipäev

Kolletamispäev

Mille algust märkis kolletmispäev looduses? Sügise algust/**Talve algust**

Simunapäev

Mis on Simunapäeva ilmavanasõna? – „Siim teeb sillad, nigul lööb naeltega kinni“. Leia majapealt veel tähtpäevadega seotud ilmaennustusi ning tee sellest foto.

Hingedepäev

Mis kuupäeval on hingedepäev? 1. november, **2. november**, 4. detsember

Mardipäev (Vali siin enda soovi järgi)

1) Millal on rahvakalendris mardipäev? 2) Leia mardimask ning tee sellest foto.

Kadripäev (Vali siin enda soovi järgi)

1) Millal on rahvakalendris kadripäev? 2) Leia kadrikübar ning tee sellest foto.

Nigulapäev

Nigulapäev on detsembri alguses, mis on ilmade külmenemise tähiseks. Leia number, mis kuupäev nigulapäev detsembris on ning tee sellest foto.

Luutsinapäev

Luutsinapäev on 13. detsembril ning kodudes käivad luutsid. Luutsitel on käes või seljas luud, luuavars, kaseahagu, kadakaoks või vitsakimp. Kus piirkonnas luutsid kodudes käivad? Kihnus, **Saaremaal**, Muhumaal.

Toomapäev

Toomapäeval viidi naabrite uste taha Tahma-Toomas. Leia ajalehest tehtud Tahma-Toomas ja tee sellest pilt.

Kolmekuningapäev

Kolmekuningapäev tähistab jõuluaja lõppemist. Mis tähtpäevaga lõppes saartel ja rannikul jõuluaeg? Tee tähtpäeva nimest foto.

Luuvalupäev

Millisel päeval ei tohi luid ja liikmeid koormata?

Vastlapäev

Vastlapäev: Pikk liug - pikad... A **linad**, B ninad, C tinad

Vastlapäeval tehti seakontidest ja nöörist A ahjuroope, B mudelkelke, C **vurre**

Tuhkapäev

Otsi üles Tuhapoiss ning tee sellest foto.

Madisepäev

Tuhka- ja madisepäeval viidi naabrite uste taha kärkseid. Otsi üles kärbes ning tee sellest foto.

Paastumaarjapäev

Paljude tähtpäevade juurde käis ennustamine, millega ennustati paastumaarjapäeval?

A Hernestega, B **Seakondiga**, C Polnud kombeks ennustada

Karjalaskepäev

Tee foto üleskirjutatud karjalaskepäeva kombestikust.

Jüripäev

Õeldakse, et hobuseraud toob õnne. Otsi Sinagi majast hobuseraud ja tee sellest foto.

Küsimused koostasid õpilasesindus ning 5. klass.

SUMMARY

"Introducing and celebrating winter time Estonian folk calendar anniversaries at Leisi Secondary School".

The aim of this final thesis was to introduce 2017/2018 academic year Estonian winter folk calendar anniversaries to Leisi Secondary School students.

The introductions and celebrations of the anniversaries took place at Leisi Secondary School from September 29th, 2017 to April 22th, 2018. The students and personnel of Leisi Secondary School gained additional knowledge about 27 different anniversaries of Estonian winter time folk calendar.

The main consideration when choosing this subject was my position as the leisure manager at Leisi Secondary School. It allows me to support teaching and leisure activities therefore making school life more diverse. In addition, I have a personal interest in our traditional culture. The anniversaries we celebrated originated from the traditions and general work plans of Leisi Secondary School as well as the regional cultural history. When organizing the events I considered the traditional manners of the anniversaries, modern changes in the folk calendar but also the interests and suggestions of the students.

The theoretical part of the work gives an overview of the traditional culture, folk calendar and the teaching of our traditional culture in general education schools. Also the activities of interest as a supporting role for the curriculum.

The second chapter gives an overview of the Leisi Secondary School, the work of the cooperational groups and the introduction and celebration of the Estonian winter folk calendar in Leisi Secondary School.

Through the introduction of anniversaries and celebrations, students developed cultural awareness, initiative, handicraft, attentiveness, organizational listening and discussion

skills. They also improved their ability to find information related to the Estonian winter folk calendar.

For understanding our folk culture and to support cultural awareness it is important to be acquainted with our folk calendar. It helps us to understand our ancestors' heritage and to ensure the preservation of the folk calendar manners.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Sindy Saarkoppel

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „**Eesti rahvakalendri talvise perioodi tähtpäevade tutvustamine ja tähistamine Leisi Keskkoolis**“,

mille juhendaja on **Ülle Roomets**,

1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Viljandis, 23.05.2018